

BULGARİSTAN PAZAR BİLGİLERİ

**T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü**

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	19
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	27
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	30
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	32

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

AB İŐleyiŐ Anlaşması'nın 207'nci maddesine göre ortak ticaret politikası AB'nin ayrıcalıklı yetki alanıdır ve Avrupa Komisyonu tarafından icra edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun temel hedeflerinden biri yerel üretimi haksız ticari uygulamalardan korumaktır. Bu doğrultuda çeşitli anti-damping önlemleri, devlet destekli ithalat önlemleri ve koruma önlemleri uygulanabilmektedir.

Bulgaristan gümrük rejimi ilke olarak liberal bir özellik gösterse de, özel durumlarda milli güvenliğin, kamu düzeninin ve ahlakın, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaŐamının ve sağlığının, milli zenginliği oluŐturan sanat eserlerinin, tarihi ve arkeolojik değerlerin, sınai ve fikri hakların korunmasına ilişkin birtakım gerekçelere dayanan yasak ve sınırlamalar getirilebilmektedir. Söz konusu kısıtlama ve yasaklamalar AB mevzuatına ve Bulgaristan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır.

Bazıları aşağıda sayılmış olan uluslararası konvansiyon ve anlaşmalar çerçevesinde üstlenilen yükümlülüklerden kaynaklanan yasak ve gzetimlerin uygulanması söz konusudur:

- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Yapıdaki Silahların İmali, Geliştirilmesi ve Depolanmasını Yasaklayan ve İmhasını Konu Alan Konvansiyon
- Tehlikeli Atıkların Sınır tesi TaŐınmasının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Konvansiyonu
- Kimyasal Silahların GeliŐtirilmesinin, retiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Konvansiyon
- Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin ve Böcek İlaçlarının Uluslararası Ticareti İçin Gerekçelerle Uygunluğu nceden Sağlanmış Mutabakata İlişkin Prosedür Hakkında Rotterdam Konvansiyonu
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin nlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Konvansiyon
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Konvansiyon
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Montreal Protokolü
- 1961 tarihli UyuŐturucu Maddeler Tek Sözleşmesi ve 1961 tarihli UyuŐturucu Maddeler Tek SözleŐmesinde Değişiklik Yapan 1972 Tarihli Protokol
- Psikotrop Maddeler Konvansiyonu
- UyuŐturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı BirleŐmiŐ Milletler Konvansiyonu

Bulgaristan'da izin rejimine tabi tutulacak mallar, kullanılmıŐ veya yeni olarak değil güvenli veya güvensiz olarak ayrılmakta olup, söz konusu malların bu yöndeki denetimi ülke içerisindeki çeşitli yetkili kuruluşlarca yapılmaktadır. AŞağıda sayılmış olan durumlarda Bulgaristan'da kayıt, lisans ve izin rejimleri uygulanmaktadır:

Mal ihracatı:

- Nükleer Enerjinin Güvenli Kullanımı Yasası'nın hükümlerine uygun bir Şekilde ihracatı gerçekleŐecek nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları

- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmatın Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ihracatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat
- Biyolojik Çeşitlilik Yasası, Şifalı Bitkiler Yasası ve Ormanlar Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı bitkiler ve müstahzarları
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı mantarlar
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak işlenmemiş odun ve yakacak odun
- İhracatı yapılacak yabancı hayvanlar ve müstahzarları, midye, deniz ve kara salyangozu, kurbağa
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasası'na göre ihracatı yapılacak canlı av hayvanları ve genetik maddeleri, avda elde edilenler, av hayvanlarından boynuz ve diğer ürünler
- Kültürel Anıtlar ve Müzeler Yasasına göre ihracatı yapılacak taşınabilir kültürel varlıklar

Mal ithalatı:

- Nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmat Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ithalatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat
- Biyolojik Çeşitlilik Yasasına göre ithalatı yapılacak ve Bulgaristan'da bulunmayan bitki ve hayvan türleri
- Menkul kıymetlerin kullanımına benzer kullanımı olan halka arz edilecek poligrafik ürünler
- Bitkileri Koruma Yasasına göre ithalatı yapılacak bitki koruma ürünleri
- Tıpta İlaçlar ve Eczaneler Yasasına göre ithalatı yapılacak tıbbi ilaçlar
- Veterinerlik Faaliyeti Yasasına göre ithalatı yapılacak veterinerlik tedavi ürünleri
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasasına göre ithalatı yapılacak canlı av hayvanları ve genler

Organ, Doku ve Hücre Nakli Yasasına göre söz konusu organizmaların dış ticareti izin rejimine tabi tutulmaktadır. Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Kanununa göre söz konusu organizmaların ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Yerli piyasaya sürülecek tekstil ürünleri için bazı şartlar aranmaktadır. Söz konusu ürünlerin etiketleri ve adlarına ilişkin şartlar yönetmelikle düzenlenmektedir.

Gümrük idaresi, aşağıda sayılmış olan ve çeşitli mercilerce verilen belgelerin denetimini yapmaktadır:

- Şarap, ispirto, destile maddeler, ispirtolu içecekler ile üzüm ve şarap ürünleri ithalatında test ve analiz belgeleri
- İşlenmemiş elmasların ithalatı, ihracatı ve transit geçişinde, Kimberley Süreci çerçevesinde sertifika

Avrupa Birliği Ortak Dış Ticaret Politikası

Avrupa Birliği (AB) üyesi ölkeler arasında tesis edilen Gümrük Birliği çerçevesinde, üye ölkeler üçüncü ölkelerden ithalatta ortak kurallar uygulamaktadır.

Bu çerçevede, ticaret politikası münhasıran Avrupa Birliği'nin yetki alanına girmekte ve "Ortak Ticaret Politikası (OTP)" olarak adlandırılmaktadır. OTP, ortak gümrük tarifeleri; çok taraflı, bölgesel ve ikili ticaret anlaşmaları; üçüncü ölkelere uygulanan tek taraflı tavizler ve ticari savunma araçlarını kapsamaktadır. OTP çerçevesinde, mal ticaretinin yanı sıra hizmetler, ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları ve doğrudan yabancı yatırımlar AB'nin münhasır yetki alanında yer almaktadır.

Bu doğrultuda:

AB üyesi ölkelerce ortak gümrük tarifesi ve ticari savunma araçları uygulanmakta olup, ürünlere uygulanan gümrük vergileri ve varsa, ürünler üzerinde bulunan ticari savunma araçlarına TARIC CONSULTATION veri tabanı üzerinden erişilebilmektedir.

TARIC veri tabanı ürün bazında faaliyet göstermektedir. TARIC görüntüleme sayfasında ürün kodu (good code) kısmına bilgi edinilmek istenen ürünün GTIP kodu, Geliş/Varış Ülkesi (Origin/Destination) kısmına ise ürünün ihrac veya ithal edilmek istendiği ülke yazılmak suretiyle söz konusu ürüne dair mevcut tüm uygulama ve tüzöklere ulaşılabilir. Ürünün GTIP kodunu bilmiyorsanız gelişmiş arama (advanced search) sekmesinden metin bazında da arama yapılabilir.

TARIC kullanılarak ne yapılabilir?

- Ürüne dair gümrük uygulamaları ve kotalarına, gümrük muafiyetlerine;
- Ürüne dair alınmış ticaret politikası önlemlerine (dampinge karşı uygulamalar, telafi edici önlemler vs.);
- Ürüne yönelik alınmış ithalat veya ihracat kısıtlamalarına ulaşılabilir.

TARIC veri tabanına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

Access2Market üye ölkelerin ve AB'nin 120'den fazla ticaret ortağının AB ile dış ticareti kapsamındaki;

- Gümrük Vergilerine;
- Menş Kurallarına;
- Yürürlükteki Diğer Vergilerine;
- İthalat Prosedürlerine;
- Ürüne ilişkin Teknik Gerekliliklere;
- Dış Ticaret istatistiklerine ilişkin detaylı bilgileri ihtiva eden bir veri tabanıdır.

Access2Market veri tabanına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>

AB dışı ölkelerin AB ile olan ticari anlaşmalarına ve yararlanabildikleri gümrük muafiyetlerine aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/non-eu-markets>

Üye ölkelerin pazar profillerine, ithalat prosedürlerine ve dış ticareti düzenleyen mevzuatı ile birlikte ticarete konu ürüne ilişkin teknik mevzuatına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-market-0#tocms>

Access2Market veri tabanında mal ticaretinin yanı sıra hizmet ticareti ve e-ticarete ilişkin veriler de yer almaktadır. Bu bilgilere aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/services>)

Access2Market veri tabanını daha etkin kullanmak adına Avrupa Komisyonunun organize ettiği sanal eğitim programlarına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilir:

(<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/events-access2markets>)

Ayrıca, AB tarafından üçüncü ülkelere karşı yürütülen ve tamamlanan dumping, sübvansiyon ve korunma önlemleri soruşturmalarına aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir.

(<https://trade.ec.europa.eu/tdi/index.cfm>)

AB, ikili ticaret anlaşmaları bağlamında aktif bir ticaret politikası izlemektedir. AB tarafından yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları (STA) ile mal ticaretinin yanı sıra, hizmetler, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, sürdürülebilir kalkınma gibi ticaret ile ilgili alanları da içeren kapsamlı STA'lar müzakere edilmekte ve akdedilmektedir. AB'nin STA'ları hakkında detaylı bilgiye aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>)

AB, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) kapsamında Gelişme Yolundaki Ülke ve En Az Gelişmiş Ülkelere (EAGÜ) belirli dönemler için geçerli olacak şekilde tek taraflı olarak vergi tavizleri sağlamaktadır. Halihazırda uygulanan GTS Rejimi, düşük ve düşük orta gelirli ülkeler için gümrük tarifelerini tamamen ya da kısmen kaldıran Standart GTS Rejimi; sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetişimin sağlanmasını teşvik etmeye üzere GTS Rejimi ekinde sayılan Uluslararası Konvansiyonları onaylamaları ve uygulamaları şartıyla gelişmekte olan ülkeler için tarifeleri sıfırlayan GTS + ve silah ve mühimmat hariç olmak üzere en az gelişmiş ülkelere gelen diğer malların vergisiz ve kotasız olarak AB pazarına girmesine imkan tanıyan Silahlar Hariç Her Şey (Everything But Arms-EBA) düzenlemelerini içermektedir. Güncel GTS yararlanıcısı ülkelerin listesine aşağıdaki adresten erişim sağlanabilmektedir:

(<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>)

Avrupa Yeşil Mutabakatı

Avrupa Yeşil Mutabakatı

İş insanlarımız tarafından Avrupa Birliği üyesi ülkelerin pazarına erişimde dikkate alınması gereken önemli bir husus Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde gerçekleşmekte olan ekonomik dönüşüm sürecidir.

Avrupa Birliği (AB), 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı [Avrupa Yeşil Mutabakatı \(AYM\)](#)¹ ile 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefini ortaya koymuştur. AB, bu hedefe ulaşmak için yeni bir büyüme stratejisi benimseyeceğini ve tüm politikalarını iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendireceğini açıklamıştır. Sanayiden finansmana, enerjiden ulaşırmaya ve binalardan tarıma uzanan bir dizi alanda AB politikalarında kapsamlı değişiklikler öngören Yeşil Mutabakat, Tek Pazar'ın tesisinden bu yana AB'nin en büyük girişimlerinden birisidir.

Bu kapsamda, AB'nin iklim, enerji, arazi kullanımı, ulaşım ve vergilendirme politikalarının 2030 yılına kadar 1990'daki seviyesine kıyasla %55 emisyon azalımı sağlanacak şekilde gözden geçirilmesi için ["Fit for 55" \(55'e Uyum\) mevzuat değişikliği paketi](#)² Avrupa Komisyonu'nca 14 Temmuz 2021'de yayımlanmıştır.

Paketin uluslararası ticareti etkileyecek en önemli unsurlarından birisi [Sınırdaki Karbon Düzenlemesidir](#)³ (SKDM/CBAM). Mekanizma, 2026 yılından itibaren ilk aşamada çelik, alüminyum, çimento, gübre, hidrojen ve elektrik ithalatında, AB Emisyon Ticaret Sistemi'nde (ETS) geçerli haftalık ortalama karbon ücretleri üzerinden ilgili ürünlerin üretimi aşamasında salınan emisyon miktarına göre hesaplanacak karbon fiyatına tabi tutulmasını düzenlemektedir. 1 Ekim 2023 ile 31 Aralık 2025 tarihleri arasında uygulanacak geçiş döneminde ise AB ülkelerindeki ithalatçıların mevzuat kapsamına giren ürünler için gömülü emisyonları ve varsa menşe ülkelerde ödenen karbon ücretlerini raporlaması gerekecektir. Ekim 2023 tarihi itibarıyla başlatılan SKDM raporlama uygulamasına ihracatçılarımızın hızlı adaptasyonunu sağlamak için söz konusu uygulamaya başlangıçta tabii olacak olan demir-çelik, alüminyum ve çimento sektörleri özelinde bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, SKDM konusunda on-line bilgilendirmeler yapılmakta olup kayıtlar ve sunumlar [Bakanlığımız sosyal medya hesaplarından](#)⁴ paylaşılmaktadır.

Yeşil Mutabakatın ana unsurlarından bir diğeri ise ilgili tüm ürün mevzuatına etki edecek olan dögüsel ekonomidir. Bu ana tema altında, 10 Mart 2020 tarihinde [Yeni Sanayi Stratejisi](#)⁵, 11 Mart 2020 tarihinde ise [Dögüsel Ekonomi Eylem Planı](#)⁶ açıklanmıştır. Böylece AB, hammadde temini aşamasından ürünlerin üretimi, tüketimi ve atık yönetimine dair dögüsel bir yaklaşım ile yeni kurallar getirileceğini açıklamış, elektronik ve bilişim teknolojileri, piller ve araçlar, ambalaj, plastikler, tekstil, yapı ve inşaat, gıda, su ve besinler öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.

Gümrük Birliği kapsamında ülkemizde uyum sağlanan ürün mevzuatında önemli değişiklikler getirecek olan ve 30 Mart 2022 tarihinde açıklanan [Sürdürülebilir Ürün İnisiyatifi](#)⁷ ile gıda, yem ve

¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

² <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

³ https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en

⁴ <https://www.youtube.com/@ticaret/search?query=skdm>

⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416

⁶ https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en

⁷ https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/sustainable-products/about-sustainable-products_en

medikal ürünler haricinde tüm ürün grupları için sürdürülebilirliğin bir norm olarak belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede açıklanan [Yeni Eko-Tasarım Tüzüğü Taslağı](#)⁸ ile ürünlerin AB piyasasına arzı için karşılaması gereken standartların sürdürülebilirlik ekseninde şekillendirilmesi, ürünlerin hammadde tedarikinden, üretim, tüketim ve atık aşamasına kadar daha dayanıklı, karbon salımı düşük, geri dönüştürülebilir olmasına yönelik AB düzeyinde ortak kurallar oluşturulması, ürüne ilişkin bilgilerin tüketici, piyasa gözetimi otoriteleri, geri dönüşüm sektörüce kolayca ulaşılabilir olmasını sağlamak üzere ürüne eşlik edecek “dijital ürün pasaportları” geliştirilmesi, zorunlu yeşil kamu alımları kriterleri getirilmesi amaçlanmıştır.

2024 yılı içinde yasalması öngörülen Eko-Tasarım Tüzüğü’nde belirlenen esaslara uygun olarak 2024-2027 döneminde demir-çelik, alüminyum, tekstil ve konfeksiyon, mobilya (yatak döşeği dahil), lastik, deterjan, boya, yağlar, kimyasallar, bilgi teknolojileri ürünleri ve diğer elektroniklerde AB pazarına giriş için eko-tasarım mevzuatlarının açıklanması beklenmektedir.

Öte yandan, AB’nin yeşil mutabakat hedefleri doğrultusunda mevzuat çalışmaları devam etmekte olup, [Batarya ve Batarya Atıkları Tüzüğü](#)⁹, Gıda ile Temas Eden Geri Dönüştürülmüş Plastik Tüzüğü, Ormansızlaşmanın Önlenmesi Tüzüğü yasalama süreci devam etmekte olup, [yapı malzemeleri](#)¹⁰, [ambalaj ve ambalaj atıkları](#)¹¹, [döngüsel araç tasarımına](#)¹² ilişkin yasama süreci devam etmektedir.

AB tarafından açıklanan [Atık Sevkiyatı Tüzüğü Taslağı](#)¹³ ile AB içinde toplanan atıkların öncelikli olarak AB içinde kullanılması amacıyla atık sevkiyatlarına kısıtlamalar getirilmesi öngörülmektedir. [Atık Çerçeve Direktifinin Revizyonu](#)¹⁴ ile ise, AB içindeki atıkların kaynağında ayrı toplanması amacıyla Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu uygulamasının tüm sektörler için genişletilmesi amaçlanmış, bu çerçevede 2025 yılı itibarıyla tekstil ve konfeksiyon atıklarının ayrı toplanmasının zorunlu olması öngörülmüştür.

AB bir taraftan üçüncü ülkelere yönelik atık ihracatını kontrol altına almayı hedeflerken, AB içindeki mevcut atıkların da bir kaynak olarak ekonomiye kazandırılmasını amaçlamaktadır.

AB tarafından önümüzdeki dönemde açıklanacak mevzuat tasarımları ile açıklanan tasarımların son durumlarına ilişkin bilginin [Döngüsel Ekonomi Eylem Planı](#)¹⁵ sayfasından takibi mümkündür.

**AB Yeşil Mutabakatı kapsamındaki güncel gelişmeler ve AB Kurumlarınca yayımlanan bilgi/belgeler hakkında bilgiye erişmek için Bakanlığımız web sitesindeki [“Yeşil Mutabakat”](#) bölümünü¹⁶ takip ediniz.

⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/05/products-fit-for-the-green-transition-council-and-parliament-conclude-a-provisional-agreement-on-the-ecodesign-regulation/>

⁹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2023.191.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2023%3A191%3ATOC

¹⁰ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5762-2024-REV-1/en/pdf>

¹¹ https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-packaging-and-packaging-waste_en

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023PC0451>

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/17/waste-shipments-council-and-parliament-reach-agreement-on-more-efficient-and-updated-rules/>

¹⁴ https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-targeted-revision-waste-framework-directive_en

¹⁵ https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en

¹⁶ <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat>

İthalat Rejimi

Gümrük Kontrolleri

İthalat Kontrol Sistemi 2 Sürüm 3

ICS2 sistemi, ekonomik operatörlerin AB'ye doğrudan veya AB'den transit şekilde üçüncü ülkelere gerçekleştirilecek sevkiyatlarına ilişkin bilgi ve verilerin Yükleme Öncesi Kargo Bilgisi (PLACI) ve varış öncesi Giriş Özet Beyanları (ENS) aracılığıyla AB Gümrük İdareleri'ne sunulmasını gerekli kılan bir elektronik gümrük sistemidir.

Sistem ile kargo ve taşımaya ilişkin risk analizinin gerçekleştirilip güvenliğe ilişkin tehditlerin önlenmesi, uluslararası gümrük işlemlerinin kolaylaşması ve ekonomik operatörler ve AB Gümrük İdareleri arasındaki bilgi alışverişinin basitleşmesi amaçlanmaktadır.

Sistemden pek çok ticari aktör etkilenecek olup, AB sınırları içinde ve dışında posta operatörleri, ekspres kargo taşımacılığı, havayolu kargo taşımacılığı, denizyolu, demiryolu ve karayolu taşımacılığı, AB sınırları dahilinde belirli son alıcılar, lojistik firmaları bu aktörler arasında yer almaktadır. Bu yönüyle, doğrudan AB'ye veya AB'den transit olarak başka bir ülkeye eşya gönderen Birlik dışındaki, Türkiye dahil, tüm ihracatçılar sistemden etkilenecektir.

Sistem kapsamında, AB'nin ihtiyaç duyduğu verilerin girilmemesi halinde, taşımaya ilişkin işlemler AB sınırında durdurulup, eşyanın gümrük işlemleri yapılmayacak, yetersiz beyanlar reddedilecek ya da ticaret akışını sekteye uğratabilecek tedbirler söz konusu olabilecektir.

Sistem, sevkiyat kapsam ve şekline göre üç sürüm halinde uygulanmaktadır. Havayolu kargo taşımacılığı ön yükleme ve havayolu posta taşımacılığı ön yükleme için Sürüm 1, 15 Mart 2021 tarihi itibarıyla; havayolu genel kargo taşımacılığı ile havayolu taşımacılığı ve posta taşımacılığı için Sürüm 2 ise, 1 Mart 2023 tarihi itibarıyla halihazırda AB gümrüklerinde uygulanmaktadır. Bu sistem kapsamındaki uygulamaya ilişkin ilave bilgiye AB'nin [Import Control System 2 \(ICS2\) - European Commission \(europa.eu\)](https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-security/import-control-system-2-ics2-0_en)¹⁷ adresindeki bağlantıdan erişilebilmektedir.

Deniz yolu, karayolu ve demiryolu taşımacılıklarını kapsayan Sürüm 3'ün operasyonel süreci öncelikle deniz yolu taşımacılığına konu sevkiyatlar için 3 Haziran 2024 tarihi itibarıyla AB gümrüklerinde başlayacaktır. Karayolu ve demiryolu taşımacılığı için ise sisteme geçişin 1 Nisan 2025 tarihinde başlaması planlanmaktadır.

Sürüm 3'e ilişkin ekonomik operatörlere yönelik yayımlanan belgelere aşağıdaki çevrimiçi olarak ilk aşamada [Import Control System 2 - Release 3 - European Commission \(europa.eu\)](https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-security/import-control-system-2-release-3_en)¹⁸ sitesi aracılığıyla ilave bilgi alınması mümkündür.

¹⁷ https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-security/import-control-system-2-ics2-0_en

¹⁸ https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-security/import-control-system-2-release-3_en

Gümrük Vergileri

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri içinse AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. AB TARİC sisteminden her ürünün AB'ye ithal edilmesi aşamasında aranan şartlar ve belgelere ilişkin mevzuata, gümrük vergilerine ürün GTİP kodu ile arama yapılarak ulaşılmaktadır. İnternet adresi:

(http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en)

Türkiye-AB Gümrük Birliği

Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği kapsamındaki ürünler için gümrük vergisi veya herhangi bir miktar kısıtlaması bulunmamaktadır. Gümrük Birliği 31 Aralık 1995 tarihinden beri yürürlükte olup, temeli 1963'te imzalanan Ankara Anlaşması ve 1970'de imzalanan Ek Protokol'e dayanmaktadır.

Gümrük Birliği, sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini (sanayi payı itibarıyla) kapsamaktadır. Gümrük Birliği sınırlarında üretilen ve elde edilen mallar ya da Gümrük Birliği'nde serbest dolaşıma sunulan mallar bu gümrük statüsünün kanıtı olan A.TR Belgesi eşliğinde Gümrük Birliği topraklarında herhangi bir yerde serbestçe dolaşma hakkına sahiptir.

Yasal Dayanaklar:

- AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin Gümrük Birliği'nin son aşamasının uygulanmasına ilişkin 1/95 sayılı ve 22 Aralık 1995 tarihli kararı:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:21996D0213%2801%29&rid=2>)

- AT-Türkiye Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 1/2006 sayılı ve 26 Eylül 2006 tarihli AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararının uygulamasına ilişkin ayrıntıları düzenleyen karar

(<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:265:0018:0038:en:PDF>)

Gümrük Birliği, Amsterdam Anlaşması EK 1'de belirtilen tarım ürünleri ile Avrupa Kömür ve Çelik Anlaşması'nın kapsadığı kömür ve çelik ürünlerini kapsamamaktadır. Bu ürünler aşağıdaki yasal dayanaklar çerçevesinde tavizli bir rejimden yararlanabildikleri zaman bir menşe ispat belgesi ibraz edilmesi gerekmektedir (Movement Certificate-Dolaşım Belgesi-EUR.1 ve fatura beyanı).

Yasal Dayanaklar:

- AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 25 Şubat 1998 tarihli ve 1/98 sayılı kararı ile tarım ürünleri ticaret rejimi hakkında 3 no.lu Protokol:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1998:086:TOC>)

- Türkiye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran Antlaşmanın kapsamına giren ürünlerle ilgili Anlaşma çerçevesinde kurulan Ortak Komitenin Anlaşmanın 1 no'lu Protokolünü tadil eden 24 Şubat 2009 tarihli 1/2009 sayılı Kararı:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=uriserv:OJ.L .2009.143.01.0001.01.ENG>)

Öte yandan, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın kabulü ve 31 Aralık 1995 tarihinde Gümrük Birliği'nin yürürlüğe konulmasıyla, Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır. Türkiye-AB Gümrük Birliği, sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta, geleneksel tarım ürünleri ise kapsam dışı bulunmaktadır. İşlenmiş tarım ürünlerinde gümrük vergileri tespit edilirken, tarım payı ile sanayi payı ayrılmakta ve sadece sanayi payı vergi muafiyetine tabi tutulmaktadır.

Rekabet

AB'nin Rekabeti Bozucu Yabancı Sübvansiyonlar Tüzüğü

Avrupa Komisyonunun Rekabeti Bozucu Yabancı Sübvansiyonlar Tüzüğü 23 Aralık 2022 tarihinde L 330 sayılı AB Resmi Gazetesinde EU 2022/2560 sayısıyla yayınlanmış olup, anılan Tüzük kapsamında, Avrupa Komisyonu'na üçüncü ülkeler tarafından verilen ve AB pazarında rekabeti bozan sübvansiyonlara karşı soruşturma yürütme ve gerekli durumlarda önlem alma yetkisi verilmektedir. Böylelikle, AB'nin katı rekabet kurallarına tabi AB'de yerleşik firmalar ile üçüncü ülke firmaları arasında eşit rekabet şartlarının sağlanmasının hedeflendiği açıklanmıştır.

Tüzük ile birlikte üçüncü ülkenin, doğrudan veya dolaylı olarak iç pazarda faaliyette bulunan bir veya daha fazla yüklenici veya sektöre fayda sağlayan mali katkı yabancı sübvansiyon olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir.

Tüzük kapsamında, yüklenicilerin eşik değerlerin üzerinde kalan tüm satın alma ve birleşmeleri ile kamu alımlarına katılımlarının Komisyon'a ön bildirimini yapılması gerekmekte olup, ayrıca Komisyon'un eşik değerler altında kalsalar dahi, piyasayı bozucu yabancı sübvansiyon şüphesi bulunan tüm piyasa hareketlerini soruşturma yetkisi bulunmaktadır.

Tüzüğe <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2560/oj> bağlantısından erişilebilmektedir.

Söz konusu Tüzük 12 Temmuz 2023 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmış olup, 12 Ekim 2023 itibarıyla şirketlerin yabancı mali katkıları içeren ve ilgili bildirim eşiklerini aşan şirket birleşmeleri ve kamu alımları hakkında bildirimde bulunmaları gerekmektedir.

Tüzük ile ilgili olarak 12 Temmuz 2023 tarihli AB Resmi Gazetesinde (EU) 2023/1441 sayılı Uygulama Tüzüğü yayınlanmıştır. Söz konusu Tüzükte birleşmelere ilişkin bildirimlerin ve kamu alımları prosedürlerinde yabancı mali katkı bildirimlerinin şekil, içerik ve usulü, Tüzüğe göre yapılması gereken sözlü açıklamaların usulüne ilişkin detaylar, ifşa, dosyalara ve gizli bilgilere erişim hakkındaki detaylı kurallar, şeffaflık gereklilikleri ve zaman kısıtlarının hesaplanması ve Tüzük kapsamındaki taahhütlere ilişkin zaman kısıtlarının detayları belirlenmiştir.

Uygulama Tüzüğüne Implementing regulation - 2023/1441 - EN - EUR-Lex (europa.eu) adresinden ulaşılabilir.

İç Vergiler ve Oranları

➤ Bulgaristan'da uygulanan KDV oranı %20'dir. Bazı istisnai durumlarda %9 oranında KDV uygulanmaktadır:

- ✓ Otelcilik, konaklama (kamp kurma ve karavana yerleri kiralanması dahil);
- ✓ Kitap satışları;
- ✓ Bebek mamaları;
- ✓ Bebek bezleri;

Bulgaristan KDV Kanununa göre 31.12.2024 tarihine kadar geçerli olan istisnai durumlar:

- Restorancılık ve catering hizmetleri (alkol ürünleri satışı hariç);

Bulgaristan KDV Kanununa göre 31.06.2024 tarihine kadar geçerli olan istisnai durumlar:

- Turizm hizmetleri ve tur operatörleri tarafından organize edilen seyahatler;
- Spor tesislerinin sunduğu hizmetler.

➤ Kurumlar vergisi oranı %10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının %25 üzerinde olan bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muaftır;

➤ Gelir vergisi oranı %10'dur;

➤ Temettü vergi oranı %5'tir.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki "yeni yaklaşım" mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin ilâştirilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlulaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamalarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir.

Bulgaristan Standardizasyon Enstitüsü, ülkenin ulusal standardizasyon kurumudur. Standardizasyon Enstitüsü, firma, kuruluşlar ve kurumlar gibi çeşitli çıkar gruplarının üye olduğu toplumsal-hukuksal bir oluşumdur. Bulgar şirketlerin uluslararası piyasalarda rekabetçi olabilmesi ve bu piyasalara daha kolay erişebilmesi amacı doğrultusunda kurumun ana faaliyet alanları; ihtiyaç olan sektörlerde ulusal standartlar geliştirmek, Avrupa ve uluslararası düzeyde standartların geliştirilmesi sürecinde yer almak, bütün Avrupa standartlarını ve bazı uluslararası standartları ulusal standart olarak kabul etmek olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Ürünlere Dair Teknik Mevzuatı

Bir ürünün Avrupa Birliği (AB) pazarına girebilmesi için AB'nin tüzük, direktif vb. adlar ile meydana getirdiği (EURLEX internet sayfasından ulaşılabilen) teknik mevzuata uygun olarak üretilmesi ve piyasaya arz koşullarını sağlaması gerekmektedir. AB'nin teknik mevzuatı, tüm ürünler için temel kuralları belirleyen yatay mevzuatın yanı sıra, ürünlere ilişkin teknik düzenlemelerden (örn: oyuncaklar, makineler, asansörler, tıbbi cihazlar, yapı malzemeleri, kimyasallar vs.) oluşmaktadır. Bunun haricinde, AB içinde ortak bir düzenlemeye tabi olmayan (kırtasiye ürünleri, mobilyalar, saatler vs.) ürünler yönünden üye ülkeler kendi düzenlemelerini yapmakta serbesttir.

Ülkemiz, Gümrük Birliği gereğince AB'nin ürünlere ilişkin teknik mevzuatını ve sistemini uyumlaştırmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye AB'nin CE İşareti, onaylanmış kuruluşlar, piyasa gözetimi ve denetimi, AB'nin ortak bir düzenlemesi olmayan alanda karşılıklı tanımaya dair kurallarını ve ürünlere ilişkin (sektörel) mevzuatını ulusal mevzuatına aktarmıştır. Ülkemiz, AB'nin ürünlere ilişkin mevzuatındaki güncellemeleri de takip ederek bilahare ulusal mevzuatına yansıtılmaktadır.

Ülkemizde, AB mevzuatı kapsamında atanmış onaylanmış kuruluşların listesi ise güncel olarak AB'nin Yeni Yaklaşım Onaylanmış Kuruluş Bilgi Sistemi'nde (NANDO-<http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/nando/>) yayınlanmaktadır.

Sonuç olarak, ortak bir AB mevzuatı bulunan ürünler yönünden ulusal mevzuatımızı uyumlaştırdığımız ölçüde veya düzenlenmemiş alanda yer alan ürünler yönünden Türk ürünlerinin AB'de ilave test/belgelendirmeye ihtiyaç olmaksızın AB menşeli ürünlerle eşit muameleye tabi tutulması ve malların serbest dolaşımı ilkesi kapsamında ithalat kontrollerine tabi tutulmaması gerekmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de üretilen ürünler, AB'de üretilmiş ürünlere eşdeğer güvenlik ve kalite düzeyini sağlamaktadır. Ülkemizce uyum sağlanan AB mevzuatı ve ilgili yetkili kuruluşların irtibat bilgileri "Türkiye Ürün Kuralları Veri Tabanı"nda yer almaktadır; anılan Veri Tabanına <https://urunkurallari.ticaret.gov.tr/> adresinden erişim sağlayabilirsiniz.

AB teknik mevzuatına ilişkin ayrıntılı bilgi edinmek için (abteknik@ticaret.gov.tr) adresinden irtibata geçilebilir. Ayrıca, Avrupa Birliği'nce hazırlanan ve ürün kurallarının uygulanmasına ilişkin bilgiler içeren güncel Mavi Rehber, Bakanlığımız tarafından Türkçeye çevrilerek üreticilerimizin, ilgili Bakanlıklarımızın, sivil toplum kuruluşlarımızın ve ilgili tüm paydaşların hizmetine sunulmuştur.

Mavi Rehber'e aşağıda yer alan adres üzerinden erişilebilmektedir:

<https://ticaret.gov.tr/data/5dc55af713b87654fc017421/MAV%C4%B0%20REHBER%202022,.pdf>

AB ve Ürün Standartları

Bazı ürünler menşesine bakılmaksızın Avrupa Birliği'nin getirdiği zorunluluklar sebebiyle birtakım mevzuatlarla sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan, bütün Birlik ülkeleri için özellikle adil rekabeti destekleyici çeşitli garanti sistemleri bulunmaktadır. ISO 9000 serisi ve HACCP kaliteyi garantileyen ve rekabet faktörünü ön plana çıkaran bir uygulamadır. Çevre üzerine ISO 14000 serisi ve OHSAS 18001 teknik özelliklerine göre iş kazalarını önleme sertifikası da her geçen gün daha önem kazanmıştır. GLOBALGAP (eski adıyla EUREPGAP) sertifikasının alınması zorunlu olmamakla birlikte ürün satın almada tercih nedenidir.

AB kuralları gereğince bazı sanayi ürünlerinin AB pazarına girebilmesi için AB teknik mevzuatına uyumlu olması gerekmektedir. CE işareti bu kapsamdaki uygulamalardan biridir. Birçok sanayi ürününde CE İşareti (https://ec.europa.eu/growth/single-market/ce-marking_en) bulunması zorunludur. Ürünlerin, CE işaretli olarak piyasaya sunulmasından imalatçı sorumludur. Ancak, eğer imalatçı ya da imalatçının yetkili temsilcisi Avrupa Birliği içinde değilse, bu sorumluluğu ithalatçı yerine getirmek zorundadır. Diğer bir anlatımla, ithalatçı ithal ettiği ürünlerin AB mevzuatına uygunluğunu temin etmek zorundadır.

Ürünlerin piyasaya arz edilmesine ilişkin akreditasyon ve piyasa gözetimi ve denetimi işlemleri AB'nin 765/2008/EC sayılı Tüzüğü ile 2019/1020/EU sayılı Tüzüğü'ne göre yürütülmektedir. Anılan mevzuat, AB gümrüklerinde kontrolleri, CE İşareti ve akreditasyonunun yanı sıra üye devletlerde piyasa gözetimi ve denetimine yönelik hükümler ihtiva etmekte olup üye ülkeler tarafından işbirliği içinde uygulanmaktadır.

AB genelinde gıda ile ilgili genel prensiplerin ve temel düzenlemelerin çerçevesini belirleyen 178/2002/EC sayılı Tüzük doğrultusunda Genel Gıda Yasası uygulanmaktadır. 2002 tarihli düzenlemeyle, aynı zamanda, AB Gıda Güvenliği Otoritesi kurularak gıda güvenliği konusunda uygulanması zorunlu prosedürler belirlenmiştir. Genel Gıda Yasası, gıdaların izlenebilirliği konusunda da hükümler içermektedir ve düzenlediği ana başlıklar Ocak 2005 tarihinde uygulamaya girmiştir.

AB genelinde tarım ürünlerinin piyasaya arzına ilişkin ortak kuralları 1308/2013/EU ve 1379/2013/EU sayılı Tüzükler belirlemektedir.

Üçüncü ülkelerden ithal edilen taze meyve ve sebzelerin sevkiyatının AB pazarlama standartları ve diğer eşdeğer standartlara uygun olması gerekmektedir. Bu yönde, 543/2011/EU sayılı Tüzük taze meyve ve sebze ithalatı ile ilgili genel ve spesifik pazarlama standartlarını belirlemektedir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

AB'nin Yeni Yaklaşım mevzuatına göre üye ülkeler bir yandan ortak pazara sadece insanların güvenliği ve sağlığını tehlikeye atmayacak veya mevzuatta belirtilmiş kamu yararına hanel getirmeyecek ürünlerin girişinin sağlandığını, diğer yandan kullanım amaçları doğrultusunda bu ürünlerin doğru bir şekilde montajının, bakımının ve kullanımının gerçekleştirildiğini garanti etmelidir. Bu kapsamda, bu mevzuat ürünlerin uyması gereken temel gerekleri ve üye ülkelerin gerçekleştirecekleri piyasa denetim faaliyetlerini düzenlemektedir. Bulgaristan, kendi ulusal mevzuatını Yeni Yaklaşım mevzuatı ile uyumlulaştırmıştır. Bu kapsamda, muhtelif kurum ve kuruluşlar akreditasyon, uygunluk değerlendirmesi, belgelendirme ve denetim süreçlerinde yer almaktadır. Her üye ülkede olduğu gibi Bulgaristan da uygunluk değerlendirmesi yapacak onaylanmış kuruluşlarını (notified bodies) belirlemiştir. Avrupa Komisyonu, Avrupa Topluluğu'nun Resmi Bülteninde onaylanmış kuruluşların listesini yayımlamaktadır. Uyumlaştırılmış kurallar dışında kalan alanlarda çok sayıda ulusal hukuki metinler ile düzenleme yapılmaktadır.

Yasal olarak ürünlerde aranan şartların uygulanmasını teminen Bulgaristan'da çeşitli denetim organlarının yer aldığı bir sistem mevcuttur. "Piyasa denetim organları" olarak adlandırılan söz konusu organlar, tehlikeli ve mevzuata uygun olmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesini önlemek amacıyla kontrol ve denetim prosedür ve yöntemlerini (önlem alma, belge üzerinde kontrol, fiziki kontrol, piyasadan çekme vb.) uygulamaktadır. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi hem ithalat aşamasında gümrük yetkilileri tarafından hem de ürün piyasada iken ilgili kurumlar tarafından icra edilmektedir. İthal ürünlerin payı kayda değer büyüklükte olduğu için denetim faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu toptan ve perakende satış aşamasında gerçekleşmektedir. Bulgaristan'da piyasa denetimini yapan tek bir organ ve spesifik bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ürün grubu özelliklerine göre çeşitli kurumlara denetim görevi yüklenmiştir.

Bu kapsamda, Bulgaristan'da denetim sektörel bazda gerçekleştirilmektedir. Tüketicileri Koruma Komisyonu, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bölgesel Sağlık Müfettişlikleri, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, İlaçlar İcra Ajansı, Tarım Bakanlığı ve Bölgesel Çevre ve Su İşleri Müfettişlikleri piyasa denetim organlarıdır. Sınırdaki ürün denetimleri çerçevesinde

Gümrükler Ajansı, mevzuatın öngördüğü durumlarda diğer piyasa denetim organlarıyla birlikte çalışmaktadır.

Bulgaristan'da akreditasyon sistemi dış ticaret, gıda güvenliği, sağlık, çevrenin korunması, sınai ve altyapısal gelişim alanları başta olmak üzere hayati önem taşıyan bütün toplumsal alanları desteklemektedir. Ulusal akreditasyon organı Ekonomi ve Endüstri Bakanına bağlı Bulgaristan Akreditasyon Servisi İcra Ajansıdır. Ajans faaliyetlerini Avrupa Parlamentosu ve Konseyin (EC) 765/2008 sayılı ve 9 Temmuz 2008 tarihli Regülasyonu gereklerine uygun bir şekilde ifa etmektedir. Bulgaristan Akreditasyon Servisi, ülkede uygunluk değerlendirmesi yapacak kuruluşları akredite etme yetkisi olan tek organdır.

Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı'nın esas görevi Yeni Yaklaşım mevzuatının uygulanması noktasında piyasa denetimini sağlamaktır. Bahse konu Ajans, tıbbi ürünler ve inşaat malzemeleri hariç, tüm ürünlerin uygunluk değerlendirmesini yapan kurumları (notified bodies) yetkilendirme ve bunların denetimini yapma yetkisini ifa etmektedir.

Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı Kanunu hükümlerine göre mezkur Ajans, gıdaların kalitesine ilişkin özelliklerin ulusal standartlara, sektörel kuruluşlarca geliştirilmiş ve yetkili organ tarafından onaylanmış standartlara ve teknolojik süreçlere uygunluğunu değerlendirmektedir. Laboratuvar analizleri, Ar-Ge, eğitim ve yeterlilik kazandırmak da Ajans'ın faaliyetleri arasındadır. Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, bitki sağlığı, bitki koruma ürünleri, gübreler, veterinerlik faaliyeti, insan tüketimine yönelik hayvansal ürünler, yem, gıda ve gıda hammaddeleri, gıda ile temasta bulunan ürünler, AB piyasasına sunulan taze meyve-sebzenin kalitesine ilişkin özel kanunlarla düzenlenmiş faaliyeti sonucunda resmi belgeler düzenlemektedir.

Bulgaristan, AB'ye gıda, yem, hayvan ve hayvansal ürün ithalatında üye ülkelerce resmi belge değişiminin sağladığı TRACES on-line platformunu kullanmaktadır. Başta taze meyve-sebze olmak üzere Ajansın yetki alanına giren ülkemiz menşeli ürünlerin AB'ye girişinde ilk ülke olan Bulgaristan'da kontroller ve gerektiğinde laboratuvar analizleri yapıldıktan sonra gerekli resmi belgeler (örneğin CHED-P, CHED-D vb.) AB'nin TRACES sistemi üzerinden bütün üye ülkelerdeki yetkili organlarca görülecek şekilde düzenlenmektedir.

AB'ye ithalatta bitki sağlığı ve veterinerlik kontrolü AB tarafından onaylanmış sınır kapılarında gerçekleştirilmektedir. Türkiye-Bulgaristan sınırında söz konusu kapı Kapitan Andreevo'dur. Adı geçen kontrol birkaç aşamadan oluşmaktadır:

1. Evrak kontrolü (menşe ülkeden verilen gerekli sağlık sertifikaları; ihracat belgeleri vb.);
2. Ürün kimlik kontrolü (ürünün geldiği bölge, üreticisi, sağlık sertifikasını hazırlayan doktor, etiket vb.);
3. Fiziki kontrol (ürünler araçtan indirilmekte, belli yerlerden numune alınıp kontrol edilmektedir; örneğin portakal taşıyan bir araçtan tüm paletler indirilip, değişik paletlerden 10 portakal alınıp incelenmektedir; eğer şüphe uyandıran bir durum söz konusu ise, 2-3 portakal alınıp laboratuvar analizine gönderilmektedir).

2019 yılında Bulgaristan'ın AB'nin TRACES elektronik sistemini kullanmaya başlaması çerçevesinde AB'ye ithal edilecek bitki sağlığı ve veterinerlik kontrollerine tabi ürünler için söz

konusu ürünler sınıra ulaşmadan önce Bulgar bitki sağlığı ve veterinerlik otoritelerine yazılı ön bildirimde bulunulma zorunluluğu getirilmiştir. Ön bildirimi yapılan ürün sınır kontrol noktasına geldikten ve gerekli kontrollerden geçtikten sonra Bulgar yetkililer Ortak Sağlık Giriş Belgesi (CHED) düzenlemekte, bu belge ürüne varış noktasına kadar eşlik etmektedir.

2019/1793 sayılı AB Regülasyonu çerçevesindeki denetimleri Bulgaristan Tarım Bakanlığı'na bağlı Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı yürütmektedir. Bu Regülasyonun Ek 1 ve Ek 2'sinde yer alan ülkemiz menşeli bazı meyve-sebzeler, kuru yemişler, baharatlar ve tohumlar zirai ilaç kalıntısı ve toksin tespiti için analize tabi tutulmaktadır. Söz konusu ürünler ve analiz sıklıkları AB mevzuatında yapılan değişiklikler ile sürekli değişebilmektedir. 2019/1793 sayılı AB Regülasyonu çerçevesinde yapılan kontrollerin sıklığı firmalarımızın şikayet konusu olmakta ve kontroller esnasında tahsil edilen ücretler (yükleme-boşaltma, laboratuvar testleri, uygunluk sertifikası hazırlanması, kargo vb. hizmetlere ilişkin bedeller) ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Denetim işlemleri için araç sürücüsünün yanında test ve belgelendirmeyi karşılayabilecek yeteri kadar para bulundurması önem arz etmektedir. Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı'nın güncel tarifesi kapsamında muhtelif bedeller alınmaktadır.

Sağlık Bakanına bağlı olan İlaçlar İcra Ajansı, ilaç ve tıbbi ürünlerin analizi ile kaliteli, güvenli ve etkili olmalarına ilişkin denetim kapsamında idari hizmet sunmakta ve bu hizmete bağlı diğer faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Ajansın İcra Müdürü, ilaç politikaları alanında AB nezdinde Bulgaristan'ın görüşlerinin geliştirilmesi, tanıtımı ve uygulanması sürecinde ve AB mevzuatının ulusal mevzuata yansıtılması aşamasında mevzuat taslak metinlerinin hazırlanmasında Sağlık Bakanına destek olmaktadır. İlaçların üretimi, ithalatı ve toptan/perakende satışı için İlaçlar İcra Ajansı'ndan lisans alma zorunluluğu bulunmaktadır. İlaçların laboratuvar analizleri ile reklamları da lisans rejimi kapsamında yapılmaktadır. İlaçlar İcra Ajansı, tıbbi ürünlerin kaydını yapmakta, laboratuvar analizlerine ve toptan ticarete ilişkin izinleri vermekte, piyasaya sürülen ürünlerin denetimini organize etmektedir.

Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı Teknik Kurallar ve Normlar Genel Müdürlüğü inşaat malzemelerinin uygunluk değerlendirmesi için onaylanan kuruluşları (notified bodies) belirlemektedir. Ancak inşaat malzemelerinde piyasa denetimi Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı'nca gerçekleştirilmektedir.

Uygunluk Değerlendirme

AB ve Uygunluk Değerlendirme

Standartlara uygunluk değerlendirme adımı AB mevzuatına uygunluğun sağlanmasında zorunlu bir adımdır. Burada amaç üretimin her aşamasında gerekli koşullara uyumun sağlanması ve nihai ürünün kabulünün kolaylaştırılmasıdır.

AB ürün mevzuatı üreticilere ürünlerinin kullanımı sırasında oluşabilecek risk düzeyine göre uygunluk değerlendirme aşamasında bir miktar seçme hakkı sunmaktadır. Bu seçenekler öz sertifikasyon, tip inceleme ve ürün kalite kontrol sistemi, tam kalite güvencesi olabilmektedir.

AB üyesi ülkelerin uygunluk değerlendirme kuruluşları listesi AB Komisyonu web sitesinde yer almaktadır (NANDO- <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/nando/>).

Nihai ürünün pazara girişini kolaylaştırmayı sağlayan bazı zorunlu olmayan değerlendirme programları da bulunmaktadır. Bunlar hakkında bilgi CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi), CENELEC-Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi (<https://www.cencenelec.eu/Pages/default.aspx>) ve ETSI-Avrupa Telekomünikasyon Standartları Kurumu'ndan (<https://www.etsi.org/>) temin edilebilir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Avrupa Birliği'nde ambalaj üretimi ve ambalaj atık yönetimi 370 milyar euroluk ciro ile ekonomik olarak önemli ve çok yönlü bir sektördür. Hal böyleyken bu sektörün yönetiminin Avrupa'yı daha temiz bir yer yapmak ve kıtada istikrarlı bir dögüsel ekonomi yaratmak açısından kritik rol üstlendiği değerlendirilmektedir. Ambalajların çevre kirliliği yaratan en önemli etkenlerden biri olması sebebiyle bu konuda geliştirilen mevzuatın vurgusu ambalaj atıklarının azaltılması ve geri dönüştürülmesi üzerinedir. Bulgaristan, ambalaj ve paketleme faaliyetlerinde AB mevzuatını uygulamaktadır. Birlik mevzuatı Ambalaj ile Ambalaj Atıklarına Dair Bakanlar Kurulu Yönetmeliği ve Atık Yönetimi Kanunu başta olmak üzere muhtelif ulusal hukuki belgelere yansıtılmıştır. Mümkün olduğunca ambalaj ağırlığı ve hacminin asgari büyüklüğe indirgenmesi, ambalaj içeriğinde bulunan zararlı maddelerin en düşük düzeye çekilmesi, mümkün olduğu ölçüde çok kullanımlı olacak şekilde üretilmeleri, ambalaj atıklarının çevreye etkisinin azami ölçüde kısıtlanması, ambalaj atık yönetiminde insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin kuralların gözetilmesi, ambalajların mümkün olduğunca atık yaratmayacak şekilde üretilmesi vb. mevzuatın getirdiği başlıca kurallardır. Ülkede konuya ilişkin AB standartlarıyla uyumlu standartlar da geliştirilmiştir.

Bir AB üyesi olarak Bulgaristan Birliğin ürün etiketleme kurallarını uygulamaktadır. Söz konusu kurallar büyük bir ayrıntıda düzenlenmiş olup, tüketicilerin daha iyi bilgilendirilmesi ve korunması için sürekli geliştirilmekte ve değiştirilmektedir. Etiketleme faaliyetinde gözetilen katı kurallar üreticilere tüketicileri doğru ve zamanında bilgilendirme zorunluluğunu getirmektedir. Ürün özelliklerinin büyük farklılıklar arz etmesi sebebiyle ürün bazında etiketleme kuralları da oldukça farklı olabilmektedir. AB mevzuatına göre Birlik topraklarında satılacak ürünler için aşağıda sayılmış etiketler zorunludur:

- ✓ Mevzuat ile getirilen gereklere uygunluğun sağlanmasının zorunlu olduğu bazı ürünlere iliştilen CE işareti
- ✓ Elektrikli cihazlarda enerji etiketleri ve atıklarla ilgili sorumlulukları gösterir WEEE etiketleri
- ✓ Ayakkabıların üretildiği malzemeleri gösterir etiketler
- ✓ Giyim ve tekstil ürünlerinin üretildiği elyaf türünü gösterir etiketler

Çevrenin korunmasına ilişkin katı kurallara uygun üretilmiş ürünlere iliştilerilebilen AB Ekoetiketi (EU Ecolabel) ve ölçüm kurallarına uygunluğu gösterir "e" harfi etiketi isteğe bağlı olarak kullanılmaktadır.

Bulgaristan'da etiketleme kuralları Tüketicileri Koruma Kanunu ve Bakanlar Kurulunun çıkardığı muhtelif Yönetmeliklerle düzenlenmektedir. Etiketlemede denetim yetkisi Tüketicileri Koruma Komisyonu'ndadır. Mevzuata göre genel kabul görmüş sembollerin kullanımı haricindeki durumlarda etiketler ya sadece Bulgarca dilinde ya da diğer dillerle birlikte Bulgarca dilinde olmalıdır. Üretici, ürün ithal ise ithalatçı, ürün türü, ürünün önem arz eden özellikleri, son kullanım tarihi, saklama koşulları, gerekli olduğu durumda kullanım talimatı etiketin üzerinde bulunması zorunlu bilgilerdir.

Ancak, Gümrük Birliği dışında kalan meyve-sebze, kuruyemiş, baharat ve bazı tohumlarda AB mevzuatı kapsamında Bulgar makamları tarafından pestisit, siyanür, salmonella, aflatoksin, pirolizidin alkaloid tespiti için yapılan laboratuvar analizlerinin yanı sıra bitki sağlığı ve pazarlama standartlarına uygunluk çerçevesinde yapılan resmi kontroller sınırda bekleme sürelerini uzatmakta, söz konusu kontrollerle bağlantılı olarak alınan ücretler ihracatımızın maliyetini artırdığı için firmalarımızı olumsuz etkilemektedir.

AB ve Ambalaj, Paketleme, Etiketleme

Tüketicinin korunması göz önünde tutularak, AB içerisinde sadece AB etiketleme mevzuatına uyan ürünlerin pazarlanmasına izin verilmektedir. AB etiketleme mevzuatı, gıda, ev gereçleri, ayakkabı, tekstil vb. sektörler için zorunlu etiketleme standartları koymaktadır.

Paketleme ve ambalajlama, tüketici sağlığı ve çevrenin korunması amacıyla, AB tarafından belirlenen kurallara uygun yapılmak zorundadır. Paketleme ve ambalajlamaya ilişkin temel AB mevzuatı şunlardır:

- Tüzük 1272/2008/EC (CLP); madde ve karışımların sınıflandırması, etiketlenmesi ve ambalajlanması hakkında kurallar,
- Tüzük 2022/1616/EC; gıda ile temas eden geri dönüştürülmüş plastik materyallerin pazara giriş koşulları ve geri dönüşüm teknolojilerine ilişkin kurallar,
- Direktif 94/62/EC (OJ L-365 31/12/1994); paketleme ve paket artıklarına dair genel kurallar.
- Tüzük 1935/2004/EC (OJ L-338 13/11/2004); gıda maddeleriyle temas eden malzemelere dair özel kurallar.
- Direktif 2000/29/EC (OJ L-169 10/07/2000); ağaç ve diğer bitkilerden yapılan paketlere uygulanacak bitki sağlığı kuralları.

AB içerisinde pazarlanan ambalajlar, çevrenin korunmasına yönelik konulan genel kuralların yanı sıra tüketici sağlığı için herhangi bir riski önlemek amaçlı özel hükümleri yerine getirmelidir (EU Labels: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/product-safety-and-requirements/eu-labels_en).

AB, üye ülkelerde gönüllülük esasına bağlı olarak, 66/2010/EC sayılı Tüzük ile Çevre Etiketleri (Eco-label) düzenlemesi geliştirmiştir. Çevre Etiketleri ile ilgili bilgi (https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel_en) linkinden edinilebilir.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur (<https://teknikenel.gov.tr/>). Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

Bulgaristan'ın üyesi olduğu AB'nin insan sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması gibi temel gerekleri koruyup gözetilen teknik mevzuatı uygulaması çerçevesinde şeffaflığını artırılması ve keyfi uygulamaların sınırlandırılması, diğer yandan da Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği içinde olmasından dolayı ülkemizin teknik mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlulaştırılmış olmasından dolayı teknik engeller minimize edilebilmektedir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Bulgaristan gümrük kapılarında yapılan marka tescil kontrolleri neticesinde Bulgar Patent Ofisince tescillenmiş markalara sahip ihraç malları taşıyan Türk kamyonları, marka tescil evrakları sürücü tarafından tevsik edilemeyince durdurulmakta ve sürücüler kimi zaman savcılığa sevk edilmektedir. Marka tescil konusunda bir sorunla karşılaşmamak için Bulgaristan güzergâhından mal gönderecek tüm firmaların mal beraberinde aşağıda sayılan belgelerin asıllarını veya noter tasdikli nüshalarını bulundurmaları en uygulanabilir yol olarak görülmektedir:

- Alıcı ile marka arasındaki illiyet bağına gösteren belge ile alıcı ve üretici/gönderici Türk firması arasındaki sipariş sözleşme/yetki belgesi (uluslararası tanınan bir markanın sahibi veya lisanslı temsilcisi Türkiye'deki bir firmaya sipariş verdiği durumda);
- Gönderici firmanın markanın Türkiye'deki tescil sahibi veya lisanslı temsilcisi olduğunu gösteren belgeler ile gönderici ile marka/lisans sahibi farklı firmalar ise aralarındaki illiyet bağına gösteren sözleşme/yetki belgeleri (bir Türk markasını taşıyan ürünün Bulgaristan'dan transit geçmesi durumunda);
- Bulgaristan Patent Ofisine tescil edilmiş bir markalı ürün Bulgaristan'a ithal edilmesi halinde mala eşlik eden yasal belgelerde (gümrük beyannamesi, fatura vb.) belirtilen alıcı Bulgaristan'da söz konusu markanın yetkili/lisanslı temsilcisi ise başka bir belgeye ihtiyaç bulunmamaktadır. Alıcı farklı bir firma olarak görünüyorsa bu firma ile Bulgaristan'da markayı temsil eden firma arasında sözleşme/yetki belgesi Bulgar gümrük idaresi tarafından sorulabilmektedir.

AB ve Fikri Sınai Mülkiyet Hakları

Avrupa Birliği Fikri Sınai Mülkiyet Hakları Ofisi-EUIPO, AB markaları, tescilli topluluk tasarımları, zanaat ve sanayi ürünlerine yönelik coğrafi işaretler ile fikri mülkiyet alanında Avrupa'da ve uluslararası arenada iş birliğini yönetmekten sorumlu bir AB kuruluşudur. Ayrıca, Fikri Mülkiyet Haklarının İhlallerine İlişkin Avrupa Gözlemevi'ni (European Observatory on Infringements of Intellectual Property Rights) yönetmekle görevlidir. Bu kuruluş, ulusal ve bölgesel faaliyet gösteren Fikri Sınai Mülkiyet Ofisleri, kullanıcı grupları, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve diğer uluslararası kuruluşlarla ortak çalışmaktadır (<https://euipo.europa.eu/>).

Dağıtım Kanalları ve Tüketici Tercihleri

Yapı Marketleri Sektöründe İlk 5 Zincir Satışları Rekor Seviyelere Ulaşmaktadır

Enflasyon ve emlak piyasasındaki hareketlilik yapı marketlerinin cirolarını çift haneli yükseltmiştir. 2023 yılı ciro artış tahminleri de olumlu olarak kayıtlara geçmektedir. Sektör lideri Praktiker şirketi 2022 yılını %25 ciro artışı ile kapatmaktadır. Mr. Bricolage 2022 yılında cirosunu %30 arttırmıştır, 2023 yılı için de satışların %15 artması beklenmektedir. Sektördeki üçüncü şirket olan HomeMax satışlarını %20 arttırmıştır ve 2023 yılında %6,5 büyüme öngörmektedir. Pandemi ile birlikte Bulgaristan'daki 'benim evim, benim kalem' sözü tam anlamıyla gerçek olmuştur. Evlerde okul ve ofis alanları oluşturulması ve bahçelere verilen

önemin artması ile birlikte yapı marketlerini ziyaret eden müşteri sayıları artmıştır. Pandemi ardından hareketlenen emlak piyasası ve tadilat faaliyetleri satışları daha da arttırmıştır. Bu iş ortamında Bulgaristan'daki ilk 5 yapı market zinciri 2021 yılı cirosunu arttırarak 702 milyon levaya ulaşmıştır. 2022 yılı rakamları ise enflasyon etkisinden dolayı %20 ila %30 artması beklenmektedir. Sektör temsilcileri 2023 yılı için de olumlu beklentiler içinde olmaktadır.

Bulgaristan'ın ilk 5 yapı market zinciri 2021 ve 2022 yılı ciroları:

Sıra	Şirket	2021 Ciro (bin avro)	2022 Ciro (bin avro)
1.	Praktiker	141 376	176 707
2.	Mr. Bricolage	60 122	77 688
3.	BauMax	56 699	65 854
4.	Angro Trade	55 299	68 331
5.	Gospodinovi Stroymarket	45 344	58 384

Bulgaristan Yapı Malzemeleri Sektöründeki Trendler

2022 yılında Covid-19 tedbirleri nedeniyle başlayan müşterilerin tek bir mağaza ziyareti ile yakın dönem için tüm ihtiyaçlarını toplu olarak karşılaması alışkanlığı, 2023 yılında da devam etmiştir. Yapı malzemeleri fiyatlarının sürekli artması bazı müşterilerin stoklama yapmasına neden olmuştur. Son aylarda temel yapı malzeme ürün grupları fiyatlarında sabitlenme hatta bazı düşüşler de gözlemlenmektedir. Bu bağlamda müşterilerin stoklama alışkanlıklarından yavaş yavaş vazgeçmesi ve ihtiyaç duydukları ürünleri almaya başlaması beklenmektedir. 2023 yılında en fazla talep gören yapı malzemeleri ürünlerinin izolasyon malzemeleri, kuru yapı kimyasalları, dış cephe sıvaları, alçıpan ve tuğlalar olduğu görülmüştür.

Bulgaristan'da Tüketiciler Daha Az Alışveriş Yapmakta ve Genel Olarak Kampanyalara Yönelmektedir

Bulgaristan'da artan enflasyon neticesinde tüketici alışkanlıklarında tespit edilen değişiklikler:

1. Yükselen fiyat hassasiyeti;
2. Ucuz ürün segmentinde daha fazla alışveriş yapılması;
3. Bilinçli bir şekilde kampanya kapsamında ürünler aranması,
4. Gelire, hanehalkı büyüklüğüne ve yaşa göre tüketiciler arasında kutuplaşmanın artması.

Ekim-Aralık Dönemi Bulgar Tüketicilerin En Fazla Para Harcadığı Dönem Olmaktadır

Bulgaristan'da Cadılar Bayramı, Muhteşem Cuma, Noel ve yeni yıl haftalarında tüketicilerin daha fazla alışveriş yaptığı açıklanmaktadır. Ocak – Mart döneminde geçici olarak tüketimin azaldığı ifade edilmektedir. Zincir marketler, bu dönemi yeni ürünleri piyasada denemek ve tüketici geri dönüşlerini ölçmek için kullanmaktadır. Nisan ve Mayıs dönemleri Bahar temizliği, Paskalya ve mezuniyet törenleri ışığında geçmektedir. Tüketiciler kış aylarına özgü olan durağan hallerinden bahar aylarında çıkmaya başlamaktadır. Bu dönem perakende ticaret için sunulacak kampanyalar ile birlikte iyi bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Haziran – Eylül dönemi genellikle tatil dönemi olması sebebiyle tüketim tatil beldelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde mevsimsel kampanyalar ve okula dönüş için sunulan ürünler öne çıkmaktadır.

Bulgaristan'da Şirketler Yeni Müşteri Bulmak için İçerik Üzerinden Pazarlama Kampanyalarına Yönelmektedir

İletişim teknikleri arasında içerik üzerinden müşterilerine pazarlama kampanyaları sunan şirketler müşteri dikkatini en uzun süre tutmayı başarmaktadır. Tüketiciler özel vaktini

okumak, film veya video klip izlemek için kullanmayı tercih etmektedir ve şirketler pazarlama kampanyalarını içerik oluşturarak bu alanlara yöneltmektedir. İçerik üzerinden yapılan pazarlama kampanyaları tüketicilerin hislerine hitap etmekte ve satın alma kararının alınmasını hızlandırabilmektedir. Bulgar tüketicilere ulaşmak isteyen şirketlerin geleneksel pazarlama taktikleri olan kampanya, ürün çeşitliliği ve indirimler dışında artık tüketicileri ürünlerinin sorunun bir parçası değil de çözümün bir parçası olduğuna ikna etmesi gerekmektedir.

Bulgaristan'da şirketlerin içerik üzerinden pazarlama kampanyası için kullandığı yöntemler:

1. %78,4 – yazılı;
2. %65,9 – video;
3. %65,9 – bülten;
4. %40 – sosyal medya fenomenleri.

Araştırmalar Bulgaristan'da içerik üzerinden pazarlama kampanyalarının genel olarak sosyal medya veya şirket web siteleri üzerinden gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Bulgaristan'da Sosyal Medya Fenomenlerinin Etkisi Azalmaktadır

MSL ve Pragmatica şirketlerinin yaptığı araştırmalar tanıttıkları ürünleri gerçekten beğenen ve kullanan sosyal medya fenomenlerinin sayısının git gide azaldığını göstermektedir. Sosyal medya sayfalarında Bulgaristan'daki popüler kişiler gıda, içecek, temizlik ürünleri, kozmetik, cep telefonları ve araçlar gibi çeşitli ürünlerin tanıtımını gerçekleştirmektedir. Sahip oldukları şöhret sayesinde sosyal medya fenomenleri reklam veren şirketler için az bir bütçe ile geniş bir kitleye ulaşmada önemli bir araç haline gelmiştir.

MSL ve Pragmatica şirketlerinin 600 tüketici, 25 şirket ve 112 sosyal medya fenomeni arasında yapmış olduğu araştırma neticesinde şirketlerin artık çok geniş kitlelere hitap eden ve çok takipçisi olan fenomenler yerine daha az ve daha niş takipçi sayısı olan fenomenlere yöneldiğini göstermektedir. 2023 yılında şirketlerin %32'i uzman fenomenler, %16'sı ise nano fenomenler ile çalışmayı tercih etmektedir. Reklam veren şirketlerin %88'i markalarını doğru bir şekilde temsil edecek birisiyle, %64'ü ise marka mesajlarını doğal bir şekilde tüketicilere aktarabilecek birisiyle çalışmak istediklerini ifade etmektedir.

Markaların temel şartlarından biri çalışacakları sosyal medya fenomeninin rakipleri ile çalışmamış olmasıdır. Genelde şirketler sosyal medya fenomenleri ile markalarını yaygınlaştırmak için çalışmaktadır. Bu iş birliği zorunlu değildir ve ne pahasına olursa olsun mantığı ile yapılmamalıdır. Şirketlerin ürünlerini gerçekten beğendikleri sosyal medya fenomenleri ile çalışması ve sahte içerik yaratarak müşterilerine hitap etmemesi gerekmektedir. Yaratılan içeriğin olumlu bir enerjiye sahip olması ve müşteriyi kazanması gerekmektedir. Şirketlerin müşterilerine sadece tek bir ürün aracılığı ile hitap etmemesi gerekmektedir. Müşteriye sunulan ürün çeşitliliği müşterilerin markaya karşı duyduğu bağlı güçlendirmektedir. Yeni bir markanın piyasada yer edinebilmesi için en önemli unsurların kişisel ilişkiler ve müşteri sadakati olduğu dikkati çekmektedir. Bunun dışında son derece kritik bir unsur olarak arama motorlarında çıkan sonuçlar da gösterilmektedir.

Bulgaristan'da online satışları olan gıda perakendecileri:

1. METRO;

2. Kaufland;
3. Fantastiko;
4. T-Market;
5. HIT Max;
6. Parkmart;
7. Ebag;
8. Gastronom;
9. Supermag;
10. Kolichka;
11. Gladen.bg;
12. DelivMe;
13. Shop24;
14. BG Market.

Bulgarların %76'sı Haftada En Az Bir Defa Meyve ve Sebze Almaktadır

Bulgaristan'da meyve ve sebze üretiminin düşük hacimli olması ve iklim şartlarının sert olması sebebiyle sektör bazı ürünlerde ithale bağımlı olmaktadır. Ülkedeki meyve ve sebze satışları yüksek potansiyele sahiptir. Meyve ve sebzelerin taze olması, iyi bir menşei olması ve kusursuz ticari görüntüsü en önemli unsurlardır.

Bulgarların en fazla tercih ettiği meyveler:

1. Kiraz;
2. Şeftali;
3. Muz;
4. Turunçgiller;
5. Orman meyveleri.

Bulgarların meyve ve sebze almayı tercih ettikleri satış noktaları:

1. %22 süpermarket zincirleri;
2. %22 açık meyve sebze pazarları;
3. %17 semt marketler;
4. %15 semt manavları;
5. %13 kendi üretim.

Araştırmalar tüketicilerin yaşam yerlerine yakın noktalardan meyve ve sebze almayı tercih ettiğini göstermektedir. Meyve sebze alımlarında kritik unsurlar:

1. %54 hijyen ve temizlik;
2. %53 Bulgar menşeli ürünler mevcudiyeti;
3. %50 promosyonlar;
4. Tüketicinin ihtiyacı olduğu tüm ürünlerin bir yerden alınması;
5. Alım hızı;
6. Bilgili personel.

Tüketiciler açık meyve sebze pazarlarını ürünlerin tazeliği ile bağdaştırırken süpermarketleri ise çeşitlilik ve kampanyalar ile bağdaştırmaktadır.

Bulgarların Yarısından Fazlası Haftada En Az Bir Defa Alkolsüz Gazlı İçecek Tüketmektedir

Bulgarların yarısından fazlası haftada en az bir defa alkolsüz gazlı içecek tüketmektedir. Bulgarların gazlı alkolsüz içecek tüketim sıklığı:

1. Haftada bir defa: %62;
2. Haftada birkaç defa: %25;
3. Her gün: %23.

Alkolsüz gazlı içecekler en fazla marketler üzerinden satılmaktadır. Küçük bakkallar da bu ürün grubunda ciddi satışlar kaydetmektedir. Satışların 1/3'ü restoran, kafeler ve barlar üzerinden gerçekleşmektedir.

Kamu İhaleleri

Kamu ihalelerini ele alan mevzuatın ana hedefi kamu kaynaklarının harcanmasına yönelik adil kurallar yaratılması ve uygulanmasıdır. Bulgaristan mevzuatı şeffaflık, eşitlik, ayrımcılığı önlemek ile serbest ve adil rekabet konularında, tamamen AB hukukunun temel prensiplerine göre uyarlanmıştır.

Kamu ihaleleri üç kategoride sınıflandırılmıştır: ürün tedariki, hizmet tedariki ve inşaat işleri. Kamu ihalesini kazanan kişinin belirlenmesi için kullanılan en temel kriter: ekonomik olarak en avantajlı teklif.

Bulgar mevzuatı, milliyet bazında bir ayrımcılık yapmaksızın kamu ihalelerine ve imtiyaz prosedürlerine Bulgar ve yabancı (gerçek veya tüzel) kişilerin katılımına izin vermektedir. Aynı şekilde, kamu hizmetlerine yönelik özel sektörden ortak seçiminde ve sözleşme imzalanmasında da AB direktiflerinin temel şeffaflık ve eşitlik prensipleri çerçevesinde hareket edilmektedir.

Kamu İhaleler Ajansı, söz konusu prensiplerin doğru bir şekilde uygulanması ve kamu ihaleleri sisteminin verimliliğini garantileme amacıyla faaliyet göstermektedir.

Ajansın temel görevleri arasında elektronik kamu ihalelerinin duyurulması ve güncellemesi de bulunmaktadır. Kamu İhalelerinin duyurulmasında kullanılan bilgiler:

- Kamu ihalelerinin açılma, değiştirme, sonlandırma kararları;
- Kayıtlara geçmesi gereken bilgilendirmeler;
- Kazanılan kamu ihalelerine dair bilgiler;
- Başarıyla yerine getirilmiş kamu ihalelerinin sözleşme bilgileri;
- Haklarında itirazda bulunulmuş olan kamu ihaleleri bilgileri;
- Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında sunulması zorunlu olan diğer bilgiler

Bunların dışında, kamu ihaleleri alanındaki AB kurallarına göre, belirli bir miktarın üzerinde olan kamu ihaleleri açıldıkları idareler tarafından AB resmi gazetesinin AB kamu ihalelerine yönelik TED adlı (<http://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do>) ekinde yayımlanmaktadır.

Diğer taraftan, aşağıda verilen web sitesi üzerinden “Kamu İhale Duyuruları”na tıklanarak Müşavirliğimizce derlenmiş ve 3.000.000 Bulgar levası tutarı üzerinde olan ihale duyurularını

güncel olarak takip edilebilir: <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/bulgaristan/raporlar/musavirlik-raporlari>

	İDARELER
Klasik İdareler	<ul style="list-style-type: none">• Devlet kuruluşları, Bulgaristan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Bulgaristan Cumhuriyeti Ombudsmanı, Bulgaristan Merkez Bankası;• Bulgaristan Cumhuriyetinin yurtdışındaki diplomatik ve konsolosluk temsilcilikleri ve Bulgaristan Cumhuriyetinin uluslararası organizasyonlara bağlı olan kalıcı temsilcilikleri;• Kamu kuruluşları;• Yukarıda bahse geçen idarelerin birlikleri.
Sektörel İdareler	<ul style="list-style-type: none">• Kamu işletmeleri ve onların birlikleri;• Doğal gaz, ısı ve elektrik enerjisi, içme suyu sektörlerinde bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Demiryolları, tramvay, otobüs ulaşım sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Posta hizmetleri sektöründe bir veya birkaç alanda faaliyet gösteren kamu işletmeleri olmayan tüccarlar veya diğer kişiler;• Belirli bir coğrafi bölgeye özgü kamu işletmesi olmayan tüccarlar veya diğer kişiler.
	KAMU İHALESİ DÜZENLEME MEKANİZMALARI
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none">• Açık prosedür;• Sınırlı prosedür;• Rekabetçi diyalog;• Müzakere prosedürleri (bildirimli veya bildirimsiz)
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none">• Kamu ihalesi düzenlenmesine yönelik bir prosedür DEĞİLDİR;• İdare, sınırsız kişiye teklif alma daveti yayımlar, ancak sadece bir teklif almış olsa bile sözleşme imzalayabilir.
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none">• Kamu ihalesi düzenlenmesine yönelik bir prosedür DEĞİLDİR;• İdare, kendisi tarafından seçilmiş olan yüklenici ile sözleşme yapabilir. Burada sözleşmenin yazılı olması bile gerekli değildir.
KAMU İHALESİNİN DÜZENLENDİĞİ PROSEDÜR MEKANİZMASINI BELİRLEYEN TUTAR KATEGORİLERİ	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none">• İnşaat işleri: 264.000 Bulgar levası üzerinde;• Ürün ve hizmet tedarigi ve proje: 60 000 Bulgar levası üzerinde
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none">• İnşaat işleri: 60.000 – 264.000 Bulgar levası arasında;• Ürün ve hizmet tedarigi ve proje: 20.000 – 60.000 Bulgar levası arasında
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none">• İnşaat işleri: 60.000 Bulgar levası altında;• Ürün ve hizmet tedarigi: 20.000 Bulgar levası altında;

	<ul style="list-style-type: none"> • Proje: 66.000 Bulgar levası altında
KATILIMCILARIN SUNMASI GEREKEN EVRAKLAR	
Kamu İhaleleri Kanunu Kapsamında Prosedürler	<ul style="list-style-type: none"> • Kayıt evrakları (Tüzel kişi), Kimlik kartı (Gerçek kişi) veya birlik sözleşmesi (Tüzel kişiler için değil); • Katılım teminatının ödendiğini kanıtlayan belge; • Finansal istikrar belgeleri (banka hesap dökümleri, finansal tablolar, son birkaç yıl için ciroları gösteren evraklar ve diğerleri); • Katılımcının teknik tecrübesini kanıtlayan referanslar (aynı veya benzer hizmetlerin daha önce sunulduğunu kanıtlayan sözleşmeler, teknik yeterliliği kanıtlayan evraklar ve diğerleri); • Kamu İhaleleri Kanununun 47. Maddesine göre kamu ihalesine katılımın önünde engeller bulunmadığına dair deklarasyonlar; • Varsa alt yüklenicilere ilişkin bilgiler ve sorumlulukları; • Diğer
Kamu daveti	<ul style="list-style-type: none"> • Katılımcıya ait bilgiler; • Kamu İhaleleri Kanununun 47. Maddesine göre kamu ihalesine katılımın önünde engeller bulunmadığına dair deklarasyonlar.
Serbest seçim	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında özel gereksinimler mevcut değildir.

Bulgaristan'da 15.04.2016 tarihinde yürürlüğe giren yeni Kamu İhaleleri Kanunu kapsamında sektörel idarelerin açtığı ihalelerde üçüncü ülkelerin ihalelere katılımını sınırlayan bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenleme yeni Kamu İhaleleri Kanununun 146. maddesinin 1. Fıkrasında yer almaktadır:

Madde 146. (1) Sunulan kamu ihalesi tekliflerinde, AB'nin veya Bulgaristan Cumhuriyeti'nin eşdeğer ve etkin erişim sağlayan çok taraflı veya ikili anlaşma imzalamamış olduğu üçüncü ülkelerden gelen ürünlerin toplam değerinin %50'sini aştığı durumlarda, sektörel merciler söz konusu teklifleri eleyebilmektedir.

Dikkat edilmesi gereken başka bir düzenleme ise yeni Kamu İhaleleri Kanununun 5. maddesinin 5. fıkrasında yer almaktadır:

Madde 5. (5) Kamu mercileri, icra ettikleri sektörel faaliyetler ile ilgili alım yaptıkları durumlarda, sektörel idarelerin uyguladığı kuralları uygulamaktadır. Bu hüküm, belirli durumlarda kamu mercilerinin de açtıkları bazı ihalelerde üçüncü ülkelerin katılımını sınırlayan düzenlemeler uygulayabilmesini öngörmektedir.

Bulgaristan'ın Türkiye ile kamu ihalesi tekliflerinde eşdeğer ve etkin erişimi sağlayan ikili bir anlaşması bulunmamaktadır.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. Bulgaristan'da tarım üretimi, modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır. Bulgaristan'da tarımsal arazilerin toplam büyüklüğü yaklaşık 5,23 milyon hektardır (ülke topraklarının yaklaşık %47,1'i). 2022 yılında Bulgaristan'da kullanılan tarım arazilerinin %2,2'si organik tarım ürünlerinin üretiminde kullanılmıştır.

Tarım sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı 2021 yılında %5, 2022 yılında %4,4 olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2018-2022 döneminde tarım sektörü yıllık çıktısı 3,92-6,46 milyar euro arasında seyretmiştir. 2022 yılında tarım sektörü çıktısı yıllık bazda %18,9 artarak 6,46 milyar euro seviyesinde gerçekleşmiştir. Bitkisel üretim nihai tarımsal üretimin %76,8'ini, hayvansal üretim %18,5'ini, tarımsal hizmetler %4,7'sini teşkil etmiştir.

Sanayi

2022 yılında Bulgaristan'da sanayi ekonominin %28,6'sını oluşturmuştur. Bulgaristan sanayinde önemli sektörler şöyledir:

Otomotiv: 67 bin kişiyi istihdam eden sektörün yıllık büyüme oranı %8,2 olup, Bulgar ekonomisinin büyüme oranının üzerindedir. Sektörde 270'in üzerinde şirket faaliyette bulunmakta ve 4,3 milyar euro yıllık ciro gerçekleşmektedir.

Elektronik: Ekonominin büyüme oranı üzerinde olan sektörün yıllık büyüme oranı %8,9'dur. Sektörde 56 binin üzerinde kişi istihdam edilmekte, 3,7 milyar euro yıllık ciro sağlanmaktadır. Bulgaristan ihracatının %11'i elektronik sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir.

Metalürji: Bulgaristan ekonomisine önemli katkısı olan sektörlerdendir. 2021 yılında metalürjide 6,4 milyar euroluk üretim gerçekleşmiştir. İmalat sanayinde sektörün payı %18,5 olmuştur.

Makina ve donanım imalatı: 1.000 civarında firmanın faaliyette bulunduğu ve 32 bin kişinin istihdam edildiği sektörde yıllık üretim yaklaşık 1,67 milyar euro büyüklüğündedir. Sektörün ülke ihracatına katkısı %4 civarındadır. Üretilen ürünlerin üçte ikisinden fazlası Avrupa pazarında satılmaktadır.

Kimya endüstrisi: GSYİH'nın yaklaşık %4'ünü teşkil etmektedir. Sektörde çalışan sayısı 16 bin civarında olup, firma sayısı 1.600'ün üzerindedir. Mineralli gübreler, soda, asit, ilaç, boya/vernik, plastik/kauçuk, petrol ürünleri imalatı Bulgaristan kimya endüstrisinin belkemiğini oluşturmaktadır.

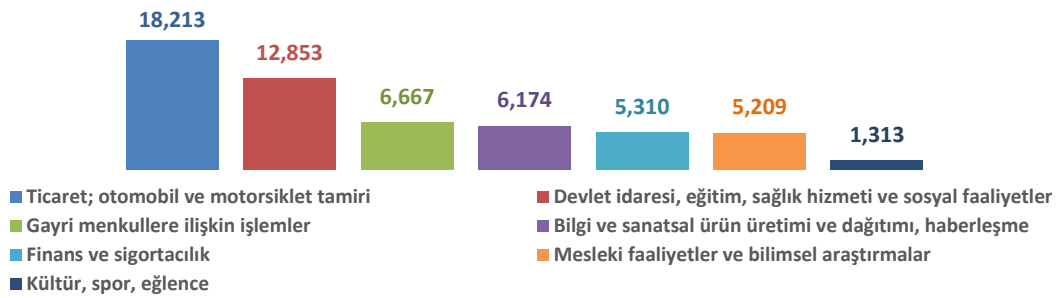
Gıda ve içecek: Sektör sanayi üretiminin yaklaşık beşte birini teşkil etmektedir. 100 bin civarında istihdam sağlayan sektörde iştilgal eden firma sayısı 6 bini aşmaktadır. Ekmek ve unlu mamuller, süt ve süt ürünleri, sığır ve kanatlı etinden ürünler, meyve-sebzeden konserve ve muhtelif ürünler ile şarap üretimi ana alt sektörlerdir.

Odun işleme ve mobilya: GSYİH'nın yaklaşık %3'ü bu sektörde üretilmektedir. 4 bini aşkın firmanın iştilgal ettiği bu sektörde istihdam edilenlerin sayısı yaklaşık 50 bindir. Sektör ihracat ağırlıklı olup, Bulgaristan'da üretilen mobilya 70 ülkede pazar bulmaktadır.

Hizmetler

2022 yılında hizmetler sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı %67'dir. Ulaştırma, telekomünikasyon, bankacılık, turizm, sigortacılık Bulgaristan'da hizmetler sektörünün yapı taşlarıdır. Aşağıda yer alan tabloda 2023 yılında hizmetler sektörü bileşenlerinin gayri safi katma değere katkısı verilmiştir.

2023'te Bulgaristan Hizmet Alt Sektörlerinin GSYİH'ya Katkısı (Milyon Euro)

Kaynak: Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü

Madencilik

Bulgaristan'da kömür madenciliği sektörü boyut anlamında küçük olmakla birlikte büyük öneme sahiptir. Bulgaristan'da linyit, alt bitümlü, bitümlü ve antrasit kömürü bulunmaktadır. Bitümlü ve antrasit kömürü çıkarılmaya uygun değildir. Plevne düzlüğünde petrol kaynakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu petrol ülkenin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Bulgaristan'da demir, kurşun, çinko ve bakır cevherleri de bulunmaktadır. Demir kaynakları yetersiz olduğu için ithalat da yapılmaktadır. Bulgaristan'da yoğun olarak kireç taşı ve granit de mevcuttur.

Enerji

Bulgaristan'ın enerji koridorlarının üzerinde bulunması, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında birçok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji jeopolitiğinde etkin rol almasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, Bulgaristan Balkanlar'da ve Avrupa'nın bütününde enerji güvenliği açısından önemli bir yere sahiptir. Bunun farkında olan

Bulgaristan birçok uluslararası enerji projesinde yer almakta, bunun yanı sıra kendi inisiyatifiyle bazı uluslararası projelere önderlik yapmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, ülke, Güneydoğu Avrupa'nın önde gelen elektrik enerjisi ihracatçılarından biridir ve yenilenebilir enerji kaynaklarını daha etkin kullanarak daha fazla elektrik ihracatı yapma potansiyeline sahiptir.

Bulgaristan'ın enerji sektörü köklü bir sektör olmasına rağmen küçük bir sektördür. Ülkenin önemli miktardaki yerel doğal kaynakları, güçlü yerel elektrik enerjisi üretimi, büyük petrol işleme kapasitesi bulunmaktadır. Ancak, elektrik dağıtım altyapısının eski ve yetersiz olması, elektrik üretiminde halen kömürün temel girdi olması, ülkenin ham petrol ve doğalgaz tedariklerinde çeşitliliğin kısıtlı olması arz güvenliği bakımından risk oluşturmaktadır. Nitekim 2022 yılında vuku bulan Ukrayna savaşı akabinde Rusya'ya uygulanan yaptırımlar kapsamında bu ülkeden doğalgaz ithalatı tamamen durmuş, Bulgaristan alternatif kaynak arayışına girmiş ve zorlu bir dönem yaşamıştır.

Ülkenin enerji sektörü elektrik üretimine dayanmaktadır. Elektrik enerjisi nükleer, termik ve hidroelektrik santrallerde üretilmektedir. Elektrik üretimi, ülkenin ekonomik gelişmesi bakımından önemli rol oynamakta ve bölgesel planda elektrik ihracatını mümkün kılmaktadır. 2022 yılında ülkede 50 TWh brüt elektrik enerjisi üretimi gerçekleşmiştir. Söz konusu rakam önceki yıla göre %6 fazladır. Brüt elektrik üretiminin yapısında, kömürün payı %43,9, nükleer enerjinin payı %32,7, yenilenebilir enerji kaynaklarının payı %17,8, doğal gazın payı %4,4, hidrolik santrallerinin payı %0,9 ve sıvı yakıtın payı %0,3'tür. 2022 yılında ülkede brüt elektrik enerjisi tüketimi yıllık bazda %2 azalarak 38 TWh olarak gerçekleşmiştir. Nihai tüketim 31 TWh büyüklüğündedir. 2022 yılında elektrik ihracatı 14 TWh olup, önceki yıla göre %28'lik artış gerçekleşmiştir.

Bulgaristan'ın önemli miktarda kömür kaynakları bulunmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları konusunda Bulgaristan'ın doğal kaynaklarının yeterli seviyede işletilmediği değerlendirilmektedir. Bu alanda su, güneş, biokütle, jeotermal ve rüzgar enerjisinde büyük potansiyel olduğu düşünülmektedir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Bulgarlar iş görüşmelerini resmiyet kuralları çerçevesinde ele alırlar, resmiyet protokolüne uymak için gayret gösterirler. İş görüşmelerinde Bulgarlar el sıkırlar. İş yapılan kişilerle görüşmeler esnasında orta mesafenin korunması önemlidir. Resmi etkinliklerde “Bay” ve “Bayan” şeklindeki hitaplar ile soyadı kullanılması genel kabul gören bir husustur. Konuşma sırasında göz temasına önem verirler. Göz temasında bulunmak içtenlik, dostane yaklaşım ve saygı anlamına gelir. Bulgarlar ifade etmek istediklerinde çok açık, net ve kesin olurlar. Toplantılarda şaka yapmak buzların eritilmesi için iyi bir yöntemdir. Müzakerelerde esnek davranırlar. Şahsi fikir beyan etmekten kaçınmazlar. İş görüşmesinin başında kartvizit değişimi yapılır. Kartvizit üzerinde görev ve bilimsel derece yazılması önemlidir. Misafirlerden dakik olmaları veya toplantı saatinden birkaç dakika önce gelmeleri beklenir.

Bulgar şirketlerinde kararlar yönetici tarafından alındığı için bütün müzakereler de yöneticilerle yapılır. Bulgar iş kültüründe hiyerarşi esastır. Ancak karar alma sürecine dahil olan herkesin fikri önemli addedilir ve dikkate alınır.

İş hayatında gerçekleştirilen toplantıları müteakip öğle veya akşam yemekleri yenilmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Yemek davetinde bulunan kişinin hesabı ödemesi beklenir. Sofra adabında uyulması gereken bazı kurallar olmasına rağmen genellikle yemekte rahat davranılır.

Randevular belli bir süre öncesinden ayarlanmalı ve tatil/bayram dönemlerine denk gelmemelidir. Bulgarlar resmi tatillerde (örneğin Noel veya Paskalya) sadece kazançlı olacağını düşündükleri durumlarda çalışmayı seçerler. Bulgarlar Temmuz ve Ağustos aylarında yaz tatillerini yaparlar. Bundan dolayı söz konusu aylar iş görüşmeleri için doğru zaman değildir.

Bulgaristan’da kıyafet kodu Batılı standartlardan farklı değildir. Erkekler için takım elbise, kadınlar için takım, resmi elbise veya etek uygun kıyafet sayılır. Diğer taraftan işin özelliklerine göre daha az resmiyet gerektiren durumlar da olabilir. Bulgarların bir atasözü “Kıyafetinizle karşılanır, zekanızla uğurlanırsınız.” der. Bu anlamda, açık ve provokatif giyinmekten kaçınmak gerekli, agresif renkler tercih edilmemeli, toplantının/etkinliğin ruhu ile uyumlu kıyafet seçilmelidir.

İngilizce, Fransızca, Almanca kullanımı yaygın olmakla beraber firmalar ile temasta mümkün ise Bulgarca bilen kişilerin kullanılması faydalıdır.

Para Kullanımı

Bulgaristan’ın para birimi levanıdır. Leva, 1,95583 kurundan avroya endekslidir. 2020 yılının Temmuz ayında ülke Avro Bölgesine giden yolda “bekleme odası” olarak adlandırılan ERM II mekanizmasına girmiştir. Beklentiler, Bulgaristan’ın 2025 yılının başında Avro Bölgesine gireceği yönündedir.

Bulgaristan'da taksitli satış, senet ve çek kullanımı yaygın değildir. Ülke, iyi işleyen ve istikrarlı bir bankacılık sistemine sahiptir.

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2022 yılında ülke içerisinde büyüklüğü 944,6 milyar leva olan 365,3 milyon adet banka havalesi yapılmıştır. Diğer ülkelere yapılan havaleler 4,7 milyon adet olup, 182,1 milyar leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. 2016-2022 döneminde bankamatik kartlarının sayısı 6,2-6,5 milyon adet arasında seyretmiştir. Kredi kartlarının sayısı dönemin başında 126 bin iken dönemin sonunda 1,33 milyon adede ulaşmıştır. 2022'de kartla yapılan ödemelerin büyüklüğü ülke içerisinde 17,5 milyar leva, yurtdışına ise 7,4 milyar leva olmuştur. POS terminaller üzerinden 305,9 milyon adet, internet üzerinden ise 69,6 milyon adet kartlı ödeme yapılmıştır. 2016-2022 döneminde POS terminallerin sayısı 86,7 binden 124,1 bine ulaşmış, bankamatik sayısı ise 5.751'den 4.977'ye düşmüştür.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

İki ülke vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi 10 Mart 1993 tarihli Vize Anlaşması'na dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'a girişi ve bu ülkeden transit geçişi için Bulgaristan'ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan'a yapacakları bir ayı aşmayan ziyaretlerinde/yolculuklarında vizeden muaftır.

Bulgaristan, 01.04.2024 tarihi itibarıyla hava ve deniz yolu seyahatlerinde Schengen serbest dolaşım alanına girmiştir. Ülke, 01.04.2024 tarihi itibarıyla Schengen vizeleri düzenlemeye yetkilidir.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

1 Ocak - Yeni Yıl

3 Mart - Kurtuluş günü (Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden çıkışı)

Nisan veya Mayıs'ta 4 gün – Paskalya (Ortodoks takvimine göre her yıl değişmektedir, Paskalyanın kutlandığı hafta sonu Cuma ve Pazartesi günleriyle birlikte tatildir)

1 Mayıs - İşçi bayramı

6 Mayıs - Kahramanlık ve Bulgar ordusu günü

24 Mayıs - Bulgar aydınlanması, kültür ve Kiril alfabesi bayramı

6 Eylül - Bulgaristan'ın birleşmesi

22 Eylül - Bulgaristan bağımsızlık günü

1 Kasım - Ulusal aydınlar günü (sadece eğitim-öğretim kurumlarına tatil)

24-26 Aralık - Noel

Mesai saatleri 9.00-17.30, mesai günleri pazartesi-cumadır.

Yerel Saat

Yaz döneminde Türkiye ile saat farkı bulunmamaktadır. Kış döneminde 1 saat geridedir.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri ve Şirket Kurma Prosedürü

Bulgaristan'da şirket kuruluşu Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde tutulan ticaret siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre farklılık arz etmekte ve 2 ila 5 iş günü arasında değişmektedir. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir.

Firmaya ticaret Siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması ЕИК (ЕІК)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup rastgele belirlenmektedir. Bu numara ile firma, Ticaret Siciline kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı "BG" ile başlayan KDV numarası vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'nca verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Bulgaristan'da %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan'da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirket addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Limited Şirket, Anonim Şirket, Kollektif Şirket ve Komandit Şirket türleri Bulgaristan Ticaret Kanunu'nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan'da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaştırarak artırmaktadır. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

Limited şirket (Bulgaristan'da OOD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin asgari 2 leva (1,02 €), anonim şirket (Bulgaristan'da AD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin ise asgari 50 000 leva (25 565 €) olması gerekmektedir.

Bulgaristan Ticaret Kanunu'na göre tek bir ortak kendi başına bir limited veya anonim şirket kurma hakkına sahiptir. Bu durumda şirketin türü tek kişilik limited şirket olan EOOD'dir, anonim şirket için ise EAD'dir. Türkiye'de yerleşik bir gerçek veya tüzel kişinin Bulgaristan'da tek başına bir limited veya anonim şirket kurması konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır.

LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (diğer belgeler söz konusu beyannameye ek olarak ibraz edilir);
- Şirket kuruluş sözleşmesi;
- Genel Kurul toplantısı tutanağı (bahse konu tutanakta şirket kuruluş toplantısında alınan kararlar ve toplantı gündemi yer almalıdır);
- Verilen bilgilerin doğru olduğuna dair Ticaret Sicili Kanununun madde 13 fıkra 4'ü çerçevesinde beyanname (beyanda bulunan kişi tarafından imzalanmaktadır);
- Ticaret Sicili Kanununun madde 13 fıkra 5'i çerçevesinde beyanname (belgeleri ibraz eden kişinin beyan eden kişiden farklı olduğu durumlarda doldurulur);
- Ticaret Kanununun madde 142 çerçevesinde rakip faaliyet yasağı beyannamesi (Yönetici tarafından doldurulur);
- Şirket Genel Kurulunun yönetici tayin etme kararı;
- Yönetici veya yöneticilerin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri;
- Ticaret Kanununun madde 141 fıkra 8 çerçevesinde beyanname (Yönetici, bu sıfat için Kanunun gerektirdiği şartlara uyduğunu beyan eder);
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli lisans ve izinler;
- Yatırılan sermayeyi gösteren belge (en az 2 leva);
- Şirket adı alma beyannamesi (zorunlu değildir).

LTD şirket kuruluşu için başvuruda 110 leva (elektronik başvurularda 55 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Anonim şirket (AD) kuruluşu

Anonim Şirket kuruluşu için Kayıtlar Ajansı'na şirket bilgilerini içeren bir beyanname ile beyannameye şirket kuruluşuna ilişkin sayılmış belgelerin beyanname ekinde ibraz edilmesi gerekmektedir.

AD kuruluşu için başvuruda 360 leva (elektronik başvurularda 180 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir). Bankacılık veya sigortacılık alanında faaliyette bulunacak AD'nin kuruluşu için başvuruda 1300 leva (elektronik başvurularda 650 leva) ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan'da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve "şube" ekinde oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 leva (elektronik başvurularda 170 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir). Şube açmak için gerekli belgeler:

- Şube açma beyannamesi;

- Yabancı şirketin mevcudiyetini (tüzel kişi ise), ulusal kanununa göre ticari faaliyette bulunma hakkını, sicil kaydına göre (var ise) yabancı şirketi temsil eden kişilerin adlarını ve temsil şeklini gösteren belge;
- Yabancı şirketin şube açma kararı;
- Yabancı şirket şubesinin faaliyet alanı izin rejimine tabii ise, gerekli lisans veya izin belgesi;
- Şube açma başvurusunun yapıldığı an itibariyle tüm değişiklik ve ekleri içeren yabancı şirket kuruluş akdi, sözleşmesi veya tüzüğü;
- Yabancı şirket yöneticisinin, şube yöneticisini yetkilendirdiği noter tasdikli vekâletname;
- Şube yöneticisinin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri;
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yöneticinin/yöneticilerin uzmanlık veya yeterlilik belgeleri;
- Özel yasaların gerektirdiği diğer belgeler.

Bulgaristan’da yabancı bir şirketin temsilcilik açması

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan’da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda’nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın web sayfasında yayınlanır. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye’deki şirketten ayrı bir tüzel bir kişi değildir ve ticari faaliyet gösterme hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye’deki ana şirket adına Bulgaristan’da destek faaliyetler icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Bulgaristan’da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturma izni alabilmesi için Bulgaristan’da kurduğu şirkette en az 3 Bulgar veya AB vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye’de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciliğini yapmak için Bulgaristan’a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan’da oturma izni verilmektedir.

Bulgaristan’da bir Türk şirketin ticari temsilciliğinin kurulması çerçevesinde Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından talep edilen evraklar şöyledir:

1. Türkiye’deki şirkete ait Türkiye Ticaret Sicili Gazete çıktısı (altı aydan eski olmamalıdır) – APOSTİL;
2. Türkiye’deki şirket yönetim kurulunun Bulgaristan’da ticari temsilcilik açma kararı;
3. Bulgaristan’da ticari temsilcilik açması ve bu temsilciliği yönetmesi için Türkiye’deki şirket yönetim kurulunun yetkilendirdiği kişiye verilen ve söz konusu kişinin yetki alanını da içeren özel vekâletname orijinali (veya noter tasdikli sureti) - APOSTİL;
4. Bulgaristan’daki temsilcilerin imza sirküleri – Türk noteri tarafından tasdik edilmiş (APOSTİL) veya Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası’nın özel beyanname formu üzerinde Oda yetkilisi önünde atılmış imzalar;
5. Ticari temsilcilik kayıt ücretinin (120 avro) ödendiğine dair belge;
6. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası bilgi sistemi için doldurulan kayıt formu.

1, 3 ve 4 nolu evrakların Bulgar makamları tarafından kabul edilmesi için APOSTİL onayı almış olması gerekmektedir. Bu evraklar, Bulgaristan'da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra kayıt işlemleri için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na ibraz edilmektedir.

Türk şirkete ait temsilciliğin Bulgaristan'da bir adresinin olması şart olarak koşulmuştur.

27.06.2017 tarihinde Bulgar mevzuatında yürürlüğe giren değişiklikler, Türkiye'de kurulmuş bir şirketin Bulgaristan'da ticari temsilciğini yapan Türk vatandaşlarının oturma izni alabilmesi için ilave yeni şartlar getirmiştir. Bulgaristan'da bir Türk şirketinin ticari temsilciğini yapan Türk vatandaşlarının oturma izni alabilmesi için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na ilave olarak ibraz edilmesi gereken evraklar:

1. Türk şirketin Bulgaristan'da ticari temsilcilik kurduğu andan önce en az 1 yıllık dönemde faal olduğunu gösteren belge. Bu belge, Türkiye'deki şirketin bankasından alınmış referans mektubu veya aşağıdaki belgelerden herhangi biri olabilmektedir:

a) Türk şirketin son bilanço ve mali rapor kopyaları (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu belgelerin Bulgarca çevirileri ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir;

b) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin son yıldaki faaliyet alanını, varlık değerini, sermayesini, cirosunu ve kar/zararını gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir;

c) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin son muhasebe raporuna (İngilizce olarak) ulaşılabilecek bir elektronik veri tabanını gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu elektronik veri tabanı, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türkiye'deki şirketin faal olup olmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılır.

2. Türkiye'deki şirketin vergi borcunun bulunmaması. Bu şartın karşılandığını kanıtlamak için aşağıdaki belgelerden herhangi biri kullanılabilir:

a) Türkiye'deki şirketin yetkili Gelir İdaresi Başkanlığı biriminden aldığı ve vergi borcu olmadığını gösteren belge. Bahse konu belgenin APOSTİL onayı almış olması ve Bulgaristan'da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından da onaylanması gerekmektedir;

b) Türk şirket müdürü tarafından doldurulan ve Türk şirketin vergi borcu olmadığı bilgisine (İngilizce olarak) ulaşılabilecek bir elektronik veri tabanını (Gelir İdaresi Başkanlığı'na ait) gösteren standart beyanname formu (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu standart beyanname formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu elektronik veri tabanı, Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türkiye'deki şirketin vergi borcu olup olmadığını kontrol etmek amacıyla kullanılır.

3. Bulgaristan'daki ticari temsilciliğin faaliyetlerine ilişkin belgeler:

a) Bulgaristan'da ticari temsilcilik açılmasına ilişkin açıklama belgesi (üzerinde şirket mührü ve şirket müdürünün noter tasdikli imzası olacak şekilde). Bahse konu belgenin ticari

temsilciliğin hedef ve görevlerini açıklaması ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir;

b) Bulgaristan'daki ticari temsilciliğin yıllık eylem planının (mevcut yıl ve bir sonraki yıl için) Türk şirket müdürü tarafından noter huzurunda onaylanması. Bahse konu eylem planı formu Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odasından alınır ve Bulgarca çevirisi ile birlikte ibraz edilir. Söz konusu eylem planı çerçevesinde ihtiyaç duyulan temsilci sayısı konusuna da açıklık getirilir;

c) Ticari temsilciliğin ofisine ait tapu veya en az bir yıllık kira sözleşmesi. Bahse konu belgelerin Türk şirket müdürü tarafından onaylanmış olması ve Bulgarca olarak ibraz edilmesi gerekmektedir.

27.06.2017 tarihinde Bulgar mevzuatında yürürlüğe giren değişiklikler ile getirilen yeni şartlar sadece ticari temsilcilik aracılığıyla oturma izni almak isteyen Türk vatandaşları için geçerlidir. Oturma iznine ihtiyacı olmayan ticari temsilcilerin bu şartları karşılaması zorunlu değildir.

Kayıt süreci hakkında daha ayrıntılı bilgi Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası web sitesinde yer almaktadır: (<http://www.bcci.bg/tradereg-repres-docreg-en.html>)

Sigorta

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. 2024 yılında sigorta tavanı 3.750 leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir.

Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu (Örnektir; Aylık Brüt Ücret 1000 leva)

Sigorta Kalemleri	Sigorta Oranı	Ücret (leva)	Kesintiler (leva)	İşveren Payı (leva)
Ücret		1000,00		
Sosyal Sigorta	8,38%		83,80	
Sağlık Sigortası	3,20%		32,00	
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,20%		22,00	
Gelir Vergisi			86,22	
İşveren Sosyal Sigortası	10,92%			109,20
İşveren Sağlık Sigortası	4,80%			48,00
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,80%			28,00
Mesleki Kazalar Fonu	0,50%			5,00
Toplam Ücret		1000,00		
Toplam Kesinti			224,02	
İşveren Sigorta Payı				190,20
Net Ücret		775,98		
Emeklilik için Baz Ücret		1000,00		

Bankacılık Mevzuatı

Kredi Kuruluşları Yasası, istikrarlı ve güvenli bir bankacılık sisteminin garanti edilmesi ve mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması amacıyla kredi kuruluşlarının lisans almasını, faaliyetlerini sürdürmesini, denetimini ve sona erdirilmesini düzenlemektedir. Söz konusu yasa hükümlerine göre bankalar ve elektronik para kuruluşları kredi kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Başka düzenleme getirilmediği sürece, özel yasa ile oluşturulmuş bankalar da Kredi Kuruluşları Yasası'na bağlıdır. Kredi Kuruluşları Yasası'na göre, kamuya açık bir biçimde mevduat ile iadesi yapılabilecek diğer değerleri çeken ve kendi risk ve hesabına kredi veya benzeri finansman sağlayan kuruluşlara banka adı verilmektedir.

Kamuya açık bir biçimde mevduat ve iadesi yapılabilecek diğer değerleri tutma, mevduat olarak değerli varlıklar tutma ve mevduat ve saklama kuruluşu olma görevlerini yalnızca Bulgaristan Merkez Bankası'ndan banka lisansı almış kişiler, Bulgaristan Merkez Bankası'ndan Bulgaristan Cumhuriyeti'nde şube aracılığıyla faaliyet gösterme lisansı almış merkezi üçüncü ülkede olan bankalar ve AB üyesi ülkelerin yetkili organlarından banka lisansı almış ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nde doğrudan ya da şube aracılığıyla bankacılık hizmeti sunan bankalar yerine getirebilmektedir.

Banka, bir anonim şirket olarak kurulmaktadır. Kredi Kuruluşları Yasası'nda aksi öngörülmedikçe, bankalar Ticaret Yasası'na tabidir. Bankacılık faaliyetinin yürütülmesi için Bulgaristan Merkez Bankası'ndan lisans alınması gerekmektedir. Verilen lisanslar, Bulgaristan Merkez Bankası nezdinde tutulan sicile kaydedilmektedir. Merkez Bankası, kredi kuruluşlarına lisans verme koşullarını ve kredi kuruluşlarına verilen her lisansı Avrupa Komisyonu'na bildirmektedir. Banka kuruluş sermayesinin asgari düzeyi 10 milyon levadır (5,1 milyon avro). Banka, en az iki kişi tarafından ortaklaşa yönetilmelidir. Söz konusu kişilerden en az birinin Bulgarca bilmesi gerekmektedir.

Kredi Kuruluşları Yasası, AB üye ülkelerinde lisans almış bankaların Bulgaristan'daki faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler de getirmektedir.

Bulgaristan Merkez Bankası, bankaları ve üçüncü ülke bankalarının şubelerini denetleyen organdır. Aynı zamanda banka ve banka şubelerinin tasfiyesi veya kapatılması da Bulgaristan Merkez Bankası'nın müsaadesiyle yapılmaktadır.

Banka Denetim İdaresi, bankacılık sistemindeki süreç dinamiklerini ortaya koymak amacıyla bankaları varlıklarına göre üç gruba ayırmaktadır. Birinci grup, varlıkları baz alınarak belirlenen en büyük beş lisanslı bankadan oluşmaktadır. İkinci gruba diğer bankalar dahildir. Üçüncü grup ise yabancı bankaların Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki şubelerini kapsamaktadır. 31 Ocak 2024 itibarıyla birinci gruba UniCredit Bulbank, DSK Bank, United Bulgarian Bank, First Investment Bank ve Eurobank Bulgaria (Postbank) dahildir. İkinci grup Central Cooperative Bank, ProCredit Bank (Bulgaria), Allianz Bank Bulgaria, Investbank, Bulgarian, TBI Bank, Bulgarian Development Bank, Bulgarian-American Credit Bank, International Asset Bank, Municipal Bank, D Commerce Bank, Texim Bank ve Tokuda Bank bankalarından oluşmaktadır. Üçüncü gruba ise Citibank Europe - Bulgaristan Şubesi, ING Bank N.V. – Sofya Şubesi, BNP Paribas S.A. - Sofya Şubesi, T.C.

Ziraat Bankası - Sofya Şubesi, Varengold Bank AG – Sofya Şubesi ve Bigbank AS – Bulgaristan Şubesi dahildir.

T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi yabancı banka şubesi olarak Bulgaristan bankacılık sektöründe hizmet sunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Kırcaali, Burgaz ve Varna'da ofisleri bulunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası Türk yatırımcılarına bazı özel imkanlar sunmaktadır:

- Bulgaristan'da yeni kurulan şirketin nakdi/gayrinakdi kredi imkanlarından faydalanmasının zor olduğu durumlarda, Ziraat Bankası'nın Türkiye'deki herhangi bir şubesi nezdinde önceden tesis edilmiş olan kredi limitlerinden yeni kurulan şirket kredi kullanabilmektedir. Bulgaristan'da enflasyona paralel olarak kredi faiz oranları daha düşüktür;
- Ayrıca, gayrimenkul teminatı ya da kefalet teminatı gerektiren kredilendirmelerde Bulgaristan'daki şirketin yeterli teminata sahip olmadığı durumlarda Türkiye'den sağlanacak gayrimenkul ipoteği, şahıs ya da grup şirketi kefaleti ile kredi ihtiyaçları karşılanabilmektedir;
- T.C. Ziraat Bankası ayrıca, Türkiye'den yapılacak yerli üretim makina ithalatlarının %100'üne kadar uzun vadeli finansman imkanları sunmaktadır;
- 2014 yılında T.C. Ziraat Bankası ile Türk Eximbank arasında yapılan anlaşmaya göre, Türkiye'den ithalat yapan Bulgaristan'da yerleşik firmalar Eximbank alıcı kredilerinden T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile faydalanabilmektedirler;
- Uluslararası transferlerin T.C. Ziraat Bankası'nın Bulgaristan'daki şubeleri aracılığıyla daha hızlı ve daha düşük ücretle gerçekleştirme olanağı mevcuttur;
- Banka, yurtdışında TL hesap açma ve işlem yapma olanağı sağlamaktadır;
- Aynı dili konuşmanın sağladığı iletişim kolaylıkları sunmaktadır.

Türk sermayeli D Commerce Bank AD, Bulgaristan Cumhuriyeti'nde lisanslı banka olarak faaliyette bulunmaktadır. 29 Nisan 2014'te sermaye artırımına bağlı olarak Fortera A.Ş. sermayeye %33 oranında ortak olmuştur. Söz konusu bankanın şube sayısı 50'nin üzerindedir.

Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) Ocak 2024 sonu itibarıyla, bankacılık sektörü aktiflerinin 89,73 milyar avro olduğunu açıklamıştır. En büyük üç bankanın toplam aktiflerdeki payı %58 olarak gerçekleşmiştir. Ocak 2024 sonu itibarıyla bankacılık sistemi karı 93,57 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. Brüt kredi portföyü ise 50 milyar avroya ulaşmıştır. Bankacılık sektöründe mevduat toplamı 75,36 milyar avrodur. Toplam sermaye yeterlilik oranı ise %21,65 olarak gerçekleşmiştir.

Vizeler

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan'a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmektedir.

01.04.2024 tarihi itibarıyla Bulgaristan hava ve deniz yolu ile seyahatlerde Schengen serbest dolaşım alanına dahil edilmiştir. Bu kapsamda, Bulgaristan 01.04.2024 tarihi itibarıyla Schengen vizeleri düzenlemeye de yetkili olmaktadır. Bulgaristan'ın düzenlediği Schengen vizeleri hava ve deniz yolu ile Bulgaristan ve Schengen bölgesi üyesi diğer tüm ülkelere seyahat ve kontrolsüz geçiş hakkı vermektedir. Bulgaristan'ın düzenlediği Schengen vizeleri kara yolu ile Bulgaristan ve Schengen bölgesi üyesi diğer tüm ülkelere seyahat hakkı vermesine rağmen

sınır geçişlerinde vize sahipleri kontrol işlemlerine tabi tutulmaya devam edilecektir. Bulgaristan'ın düzenlemiş olduğu Schengen vizelerinin geçerlilik süresi 180 güne kadar olmakla birlikte 90 güne kadar oturma izni sağlayabilmektedir. Bulgaristan'da oturma izni alan yabancılar 01.04.2024 tarihi itibarıyla vizeye ihtiyaç duymadan Schengen bölgesindeki ülkelere seyahat edebilecektir.

Vize Türleri

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan'a giriş garantisi vermeyebilir. Sınır kontrol görevlileri yabancının ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini "havayolu transit vizesi, kısa süreli vize ve uzun süreli vize" olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür.

Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancının 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan'a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir.

Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruklunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında oturma izni için başvurmasında gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan'a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesinin verilebileceği yabancılar:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. En fazla 1 yıl süren programlar çerçevesinde Bulgaristan'da eğitim gören öğrenciler;
3. Master öğrencileri veya stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan'a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancılar;
5. Bulgaristan Yatırım Ajansı'na sertifika başvurusunda bulunmuş veya sertifika almış bir Türk yatırımcısı tarafından Bulgaristan'daki yatırım sürecini kontrol etmek amacıyla görevlendirilen yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsolosluluğuna yapılmalıdır.

Oturma İzinleri

Oturma İzni Türleri

Bulgaristan'da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

- Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
- Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Daimi – süresiz oturma izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancının orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

Orta Vadeli İkamet İzinleri Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bir Bulgar vatandaşının aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan'da daimi veya orta vadeli oturma izni almış bir yabancıya aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan'da tedavi gören yabancılar;
- Ülkelerinde emekli olmuş yabancılar;
- Çalışma izni alındıktan sonra Bulgaristan'da istihdam edilen veya serbest meslek icra eden yabancılar;
- Bulgaristan'da oturma süresi boyunca en az 10 kişiye istihdam sağlayarak ticari faaliyette bulunan yabancılar;
- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na bir Türk şirket temsilcisi olarak kaydını yaptırmış olan yabancılar;
- Bulgaristan'da en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 avro) değerinde gayrimenkul alan yabancılar;
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 avro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250.000 leva (yaklaşık 128.000 avro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir.

Uzun Vadeli Oturma İzinleri Verilmesinde Aranılan Genel Koşullar

- Yabancıya Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet etmesi gerekmektedir;
- 5 yıllık süre içinde yabancıya Bulgaristan dışında art arda 6 ay ve toplamda 10 ay kalmadığı müddetçe süre kesintiye uğramaz ve Bulgaristan'da ikamet süresi gibi hesaplanmaktadır;
- Yabancıya Bulgaristan'da öğrenci veya stajyer olarak yasal bir şekilde ikamet ettiği sürenin yukarıda bahsedilen beş yılın hesaplanmasında sadece yarısı geçerli olarak kabul edilmektedir;
- Uluslararası koruma haklarından faydalanan yabancılar uzun vadeli oturma izni alabilmektedir.

Daimi Oturma İzni Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bulgar asıllı yabancılar;
- Yabancıya Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet ettiği ve bu süre zarfında ülke dışında en fazla 30 ay kaldığı durumlarda;
- Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan sertifika almış ve yatırım faaliyetlerini icra eden yabancılar;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 500.000 leva (yaklaşık 256.000 avro) yatırım yapan ve şirket adına aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 10 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir;

- Bulgaristan’da en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 avro) değerinde gayrimenkul alan ve bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar;
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600.000 leva (yaklaşık 307.000 avro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan’dan gayrimenkul alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250.000 leva (yaklaşık 128.000 avro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az %50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan’ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeler Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir;
- Aşağıdaki varlıklara en az 1.000.000 leva (yaklaşık 511.000 avro) yatırım veya ek yatırım yapan yabancılar:
 - Borsada işlem gören Bulgar şirket hisseleri;
 - Kamuya ait senetler, hazine bonoları veya diğer mali enstrümanlar (en az altı ay vadesi olan);
 - Kamunun en az %50’sine sahip olduğu bir şirkete ait mal varlığı (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
 - Kamuya ait şirket hisseleri (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
 - Bulgar fikri mülkiyet hakları (telif hakları, patentler, tasarımlar, markalar, vs.);
 - Bulgaristan’da imtiyaz hakları.
- 1 000 000 levayı (yaklaşık 511.000 avro), yönetilmesi için lisans almış bir Bulgar kredi kurumuna yatıran yabancılar (en az 5 yıl vade ile);
- Borsada işlem görmeyen bir Bulgar şirketi sermayesine en az 6.000.000 leva (yaklaşık 3.068.000 avro) yatırım yapan yabancılar.

Oturma İzni Başvurularında Aranılan Genel Belgeler

- Başvuru sahibine ait geçerli bir pasaport (en az daha 6 ay geçerli olması gerekmektedir);
- Başvuru ücretinin ödendiğine dair belgeler;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan’da kalacağı süre boyunca ikamet edeceği bir yeri temin ettiği dair belgeler (kira kontratı vs.);
- Standart başvuru formu;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan’da kalacağı süre boyunca giderlerini karşılayabilecek mali kaynaklara sahip olduğunu gösteren belgeler.

Oturum izni başvurusu uzun süreli vize süresinin dolmasına en az 14 gün kalmışken “Yabancı Uyruklular İdari Kontrol Ofisi”ne (FNACO) yapılmalıdır. Oturum izni mevzuatın getirdiği şartlara göre yenilenebilmektedir. Başvuru sahibi Bulgaristan topraklarında veya AB üyesi ülkelerden birinde bir önceki takvim yılı içinde ikamet etmemişse yenileme talebi reddedilebilmektedir.

Çalışma İzinleri

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan’da Birleşik Oturma ve Çalışma İzni Alması

Aksi bir durum Bulgar mevzuatında belirtilmediği sürece, Türk vatandaşları Bulgaristan’da ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 100 levası tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu yerin Çalışma Bürosuna başvuru yapması gerekmektedir. Yerel işveren, bir Türk vatandaşı için ilk defa

çalışma izni başvurusunda bulunduğu zaman Türk vatandaşının Bulgaristan Cumhuriyeti dışında bulunması gerekmektedir. Bulgaristan'da yasadışı ikamet eden Türk vatandaşlarının istihdam edilmesi yasaktır. Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da Birleşik Oturma ve Çalışma İznini aracılığı ile Türk vatandaşlarının istihdam edilebilmesi için uyulması gereken şartlar:

1. İşverenin, işgücü piyasası durumu hakkında araştırma yapmış olması;
2. İşverenin istihdam edeceği Türk vatandaşları sayısı son 12 ay içinde istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %20'sini geçmemesi (KOBİ'ler için %35'ini geçmemesi);
3. Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
4. Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı uygun gördüğü durumlarda ve ülkedeki yatırımları teşvik etmek amacıyla yukarıda bahse konu olan şartlara bağımsız olarak çalışma izni verebilmektedir.

Bulgaristan Çalışma Kanunu, 250 kişiden az personele sahip işletmeleri KOBİ olarak değerlendirmektedir. Birleşik Oturma ve Çalışma İznini süresi 3 yıla kadar olabilmektedir (iş sözleşmesi süresine bağlı olarak).

Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 15 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.

6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.

7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 14 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:

- a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
- b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);

8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;

9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 2 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süreç en fazla 2 ay daha uzatılabilmektedir.

Genel Kurallarda İstisnalar

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da AB Mavi Kartı Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen yüksek nitelikli bir Türk vatandaşı istihdamında bu kural geçerli olmamaktadır. Yüksek nitelikli yabancılara, bu imkândan faydalanmaları için AB Mavi Kartı adlı oturma ve çalışma izni verilmektedir.

AB Mavi Kartı alınması için Türk vatandaşının uyması gereken şartlar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – üniversite veya başka bir yüksek eğitim kurumunda en az üç yıl süren eğitim sonucunda diploma veya eğitimini kanıtlayan başka bir belge almış olması – APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış);
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – iş tecrübesini kanıtlayan bir belgeye sahip olması - APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış);
3. Türk vatandaşının istihdam edileceği görevde alacağı brüt ücretin Bulgaristan'daki ortalama ücretin en az 1,5 katı olması.

AB Mavi Kart Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.

2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 2 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süreç en fazla 1 ay daha uzatılabilmektedir. Mavi kart sahibinin aile mensupları da mavi kartın geçerli olduğu süre içinde çalışma hakkına sahiptir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Faaliyet Gösteren Bir Şirkete Hizmet Vermesi için Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bir Şirket Tarafından Görevlendirilmesi

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına Görevlendirme Çalışma İzni verilmesi için Bulgaristan'da görevliyi kabul eden şirketin 400 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, Bulgaristan İstihdam Ajansına başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen Bulgaristan'da faaliyet gösteren bir şirkete hizmet vermesi için Türkiye'de faaliyet

gösteren bir şirketten görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli olmamaktadır. Türk vatandaşlarının bu imkândan faydalanmaları için Bulgaristan İstihdam Ajansından Görevlendirme Çalışma İzni alması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni süresi 1 yıla kadar olabilmektedir. İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni başvuru süreci:

1. Bulgaristan'daki görevliyi kabul eden şirket, Bulgaristan İstihdam Ajansı nezdinde Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunda bulunmaktadır;
2. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 30 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini yazılı olarak başvuru sahibine iletmektedir.
3. Bulgaristan'daki görevliyi kabul eden şirket Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Çalışma İzni çıkış tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
4. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine 1 yıllık oturma izni başvurusunda bulunması gerekmektedir;
5. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü 1 yıllık oturma izni başvurusunu en fazla 14 gün içerisinde neticelendirmektedir. Mücbir sebeplerden dolayı bu süre en fazla 1 ay uzatılabilmektedir;
6. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen kurumsal transfer kapsamında Türkiye'deki ana şirketten Bulgaristan'daki iştirak şirketine çalışmak için görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli olmamaktadır. Türk vatandaşlarına bu imkândan faydalanmaları için Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni verilmektedir.

Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni kapsamındaki görevler ve süreleri:

1. Yönetici ve uzman: 3 yıla kadar;
2. Stajyerler: 1 yıla kadar.

İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 3 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla 1 ay daha uzatılabilmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı

istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen mevsimsel çalışan olarak bir Türk vatandaşı istihdam edildiğinde bu kural geçerli olmamaktadır. Mevsimsel çalışanlara, bu imkândan faydalanmaları için Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni verilmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni sadece aşağıdaki sektörlerde istihdam edilecek kişiler için düzenlenebilmektedir:

1. Tarım;
2. Ormanlık;
3. Balıkçılık;
4. Otelcilik;
5. Restorancılık.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci şu şekildedir:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla 14 gün içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 10 gün içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla 14 gün içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla 3 gün içerisinde elektronik ortamda işvereni Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla 20 gün içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla 7 gün içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;

9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzninin başvuru sürecinin 2 aydan daha uzun sürmemesi gerekmektedir.

İlk başvuru esnasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir. Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni süresi 12 aylık bir süre kapsamında 3 ila 9 ay arasında olabilmektedir (iş sözleşmesine bağlı olarak). Son 5 yıl boyunca Bulgaristan'da mevsimsel çalışan olarak en az bir defa çalışmış olan Türk vatandaşlarına Mevsimsel Oturma ve Çalışma hızlandırılmış izni üzerinden hizmet verilmektedir.

Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar

- Ticari Denizcilik Kanunu'nun 88. maddesinde yer alan yabancılar;
- Bulgaristan'da uzun vadeli veya daimi oturma iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde, Bulgaristan'da sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip yabancılar;
- Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
- Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
- Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
- Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. maddesinin 3. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
- Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı'nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
- Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 44a. maddesinin 4. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.

Kaynak: T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği